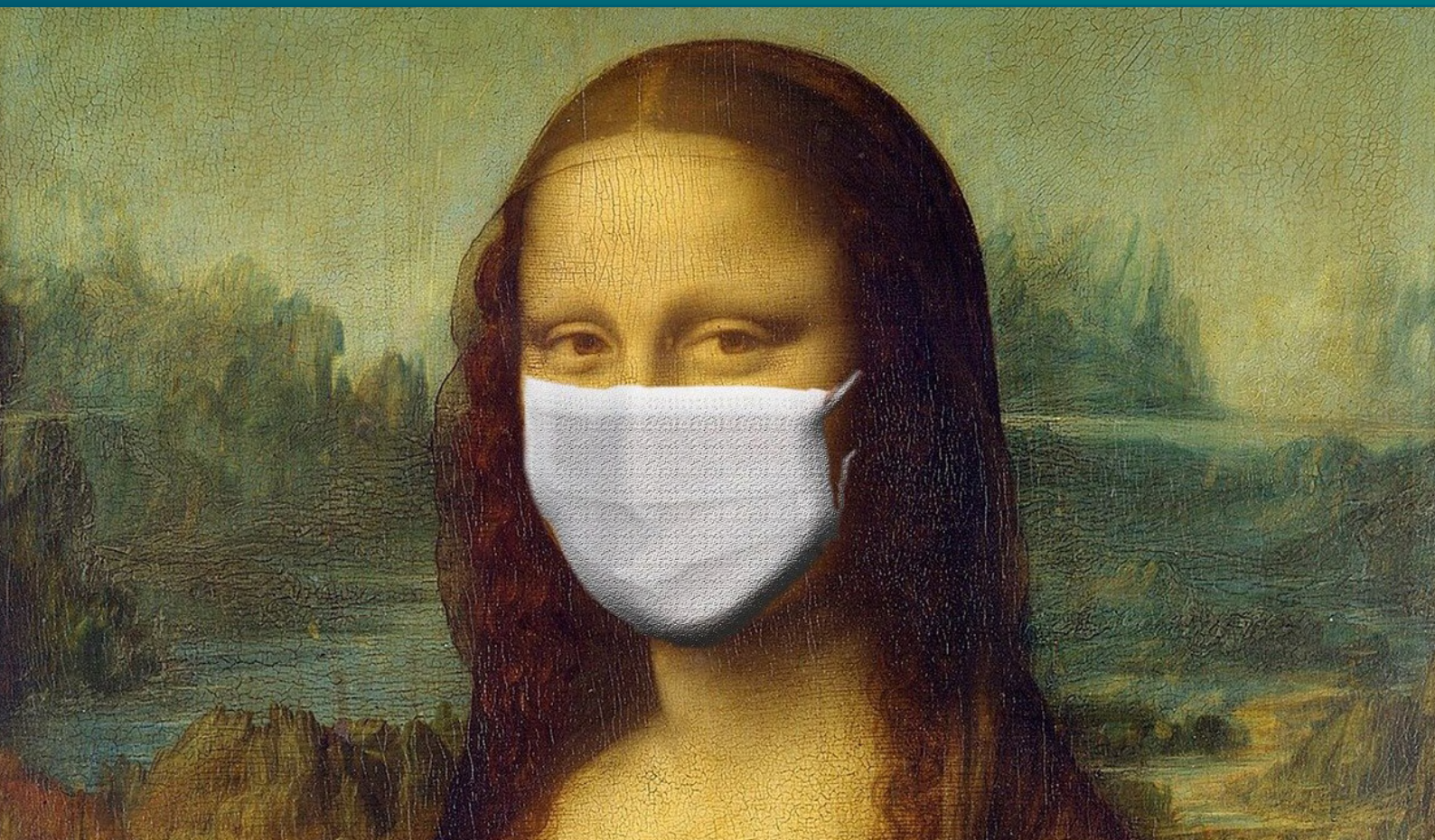

CENTRUM PRO LIDSKÁ PRÁVA A DEMOKRACII

Bulletin lidských práv

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

aktuální vydání Bulletinu lidských práv zahajujeme příspěvkem Moniky Hanych o svobodě projevu ve světě. Nakolik státy během probíhající pandemie blokovaly weby informující o nebezpečnosti pandemie a vůbec omezovaly volný tok informací?

V sekci Mezinárodní trestní spravedlnost přibližuje Jana Šikorská rozhodnutí Zvláštního tribunálu pro Libanon sídlícího v Haagu, který vydal dlouho očekávaný rozsudek ve věci vraždy bývalého libanonského premiéra. Řízení však probíhalo *in absentia* a výsledné odsouzení jedné osoby a osvobození tří osob, stejně jako délka řízení, vyvolávají rozporuplné reakce.

Zuzana Andreska z evropské sekce se věnuje novému rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, podle nějž Slovensko diskriminovalo romské občany, když vnitrostátní orgány řádně neprošetřily policejní razii v obci na východě země.

V sekci Mezinárodní politika, byznys a lidská práva informuje Andrea Štátsková o situaci v tureckých věznicích. Evropský výbor pro zabránění mučení zveřejnil dvě zprávy, a to z roku 2017 a 2019. V jakých podmínkách osoby zbavené svobody v Turecku žijí a jaký je v tomto ohledu během posledních let trend?

Klára Košťálová z české sekce představuje návrh zákona o odškodnění protiprávně sterilizovaných osob. Proč je jeho obsah důležitý a jak by měla nová právní úprava vypadat? Aneta Frodlová se následně věnuje právu na bezplatnou právní pomoc, a to ve světle nového nálezu Ústavního soudu ČR.

Přeji Vám hezké čtení.

Jan Lhotský

Editor Bulletinu lidských práv
Vedoucí Centra pro lidská práva a demokracii

Obsah

Téma	 3
Svoboda projevu ve světě v dobách covidu: státy omezily poskytování informací i fungování médií	3
1) Mezinárodní trestní spravedlnost	 7
Čekání je u konce: první rozsudek Zvláštního tribunálu pro Libanon	7
2) Evropský systém ochrany lidských práv	 9
- ESLP: Na životech slovenských Romů záleží - Vlastní občany je třeba chránit stejně jako cizí, říká Soudní dvůr EU	9 12
3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva	 15
- Zpráva o stavu tureckých věznic: spánek na směny, násilí a výhrůžky - Transparentní a férové parlamentní volby ve Venezuele?	15 18
4) Česká republika a lidská práva	 20
- Návrh zákona o odškodnění protiprávně sterilizovaných osob - Právo na bezplatnou pomoc obhájce - Výběrové řízení na novou soudkyni či nového soudce ESLP za Českou republiku	20 23 25
Monitoring lidskoprávních publikací	33
Redakce Bulletinu	34

Citace titulní fotografie: Ilustrační foto, autor: Sumanley xulx, 1. 3. 2020, zdroj: Pixabay, CC0, editace: ořez.

SERVIS PRO ZÁJEMCE O LIDSKÁ PRÁVA NA WEBU CENTRA

Pokud se zajímáte o lidská práva, **na webu** Centra najdete řadu zajímavých informací. V sekci **Blog** naleznete další zajímavé krátké články či rozhovory s významnými osobnostmi a v sekci **Akce** se dozvíte, jaké konference a odborné diskuze jsme uspořádali nebo právě chystáme.

Na webu máme rovněž například **seznam letních škol**, kterých se můžete zúčastnit, včetně potřebných termínů, dále **manuál výzkumu lidských práv** s řadou odkazů na užitečné zdroje a relevantní instituce, a další užitečné informace.

Více na www.centrumlidskaprava.cz

Svoboda projevu ve světě v době covidu: státy omezily poskytování informací i fungování médií

Monika Hanych

Citujete na svém zpravodajském portálu kritický názor epidemiologa, že skutečné počty nakažených novým typem koronaviru mohou být až dvacetkrát vyšší, než jaké uvádějí oficiální statistiky ministerstva zdravotnictví? A že komunikace ministerstva ohledně pandemie není úplně transparentní? Pak se připravte, že provoz stránek může být ze dne na den ukončen.

Právě to se stalo íránskému online deníku Jahane Sanat. Obdobný zásah do svobody projevu médií od vypuknutí koronavirové pandemie není vůbec ojedinělý. Více než čtyři sta jich po celém světě napočítal Mezinárodní tiskový institut od jara do října 2020, odborné odhady ale hovoří o mnohem vyšších číslech. Jedná se o civilní i trestní obvinění či zatčení novinářů, omezování přístupu k informacím, cenzuru, příliš širokou regulaci potírání falešných zpráv a dezinformací, ale také slovní nebo fyzická napadení.

Například rumunská vláda hned v březnu schválila řadu nouzových opatření dotýkajících se svobody projevu. Povoluje úřadům vydávat rozhodnutí o stažení článků či úplné blokaci webových stránek, pokud šíří falešné informace o pandemii. Obdobně Maďarsko a Rusko zvýšily trestní sazbu odnětí svobody až na pět let pro kohokoliv, kdo šíří falešné zprávy o koronaviru, za stejný čin mohou média v Rusku dostat pokutu až 120 tisíc dolarů. Podobně přísná vládní nařízení nebo zákony schválily i státy jinde po světě, například v Bulharsku, Alžírsku, Bolívii, Uzbekistánu či na Filipínách.

Potírání zavádějících informací o koronaviru může být do jisté míry chvályhodnou aktivitou orgánů státní moci tehdy, pokud se zaměřuje na skutečnou podstatu problému, třeba na vyvracení vysoce nebezpečných mýtů pro zdraví lidí. Vlády ale často svá nařízení formulovaly tak široce, že umožňují omezit i jinak nepohodlné informace nebo média. Novináři si mnohdy u vágně psaných právních předpisů nemohou být jisti, za které informace hrozí postih (a případně jak přísný), což nahrává známému *chilling effectu*, kdy dochází k určitému novinářskému sebeomezení kvůli vyhnutí se případnému trestu.

SVOBODA TISKU V EU 2020

Celosvětové pořadí* Skóre

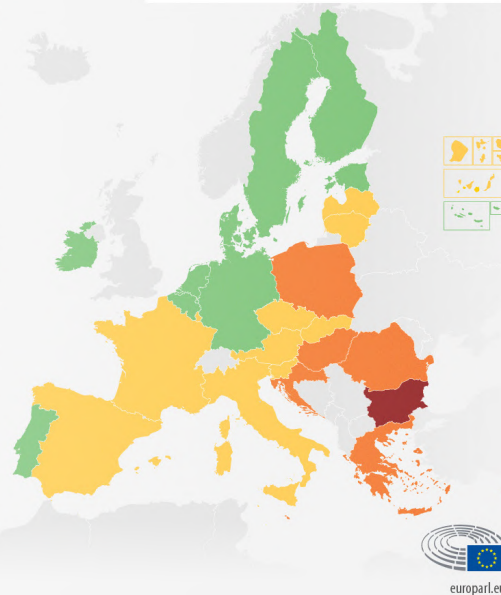
2	Finsko	7,93
3	Dánsko	8,13
4	Švédsko	9,25
5	Nizozemsko	9,96
10	Portugalsko	11,83
11	Německo	12,16
12	Belgie	12,57
13	Irsko	12,60
14	Estonsko	12,61
17	Lucembursko	15,46
18	Rakousko	15,78
22	Lotyšsko	18,56
27	Kypr	20,45
28	Litva	21,19
29	Španělsko	22,16
32	Slovensko	22,64
33	Slovensko	22,67
34	Francie	22,92
40	Česko	23,57
41	Itálie	23,69
48	Rumunsko	25,91
59	Chorvatsko	28,51
62	Polsko	28,65
65	Řecko	28,80
81	Malta	30,16
89	Maďarsko	30,84
111	Bulharsko	35,06

Zdroj:
Reportéři bez hranic (2020)

Situace (podle skóre)

- ◆ **Dobrá**
(od 0 do 15 bodů)
- ◆ **Uspokojivá**
(od 15,01 do 25 bodů)
- ◆ **Problematická**
(od 25,01 do 35 bodů)
- ◆ **Špatná**
(od 35,01 do 45 bodů)

* Pořadí podle svobody sdělovacích prostředků v zemi, přičemž 0 je nejlepší a 100 nejhorší.

Svoboda médií v EU (2020) [1]

Neposkytování informací a blokace webů jako přiměřené opatření?

Přestože svobodu projevu lze za určitých podmínek omezit, taková opatření mají být úzce vymezená a uchýlit se k nim mají státy zcela výjimečně. Mezi veřejnými zájmy je totiž třeba vyvažovat nejenom zájem ochrany veřejného zdraví, ale také chránit nezávislá média, aby o situaci mohla svobodně a kriticky informovat. Nastalý střet v aktuální pandemii ovšem není jednoduché posoudit. Pro rozhodnutí je vždy především třeba přihlédnout ke konkrétním okolnostem a teprve pak uvážit, které z práv v daném případě převáží nad tím druhým.

Omezení svobody projevu je přípustné tehdy, pokud je stanovené zákonem a přiměřené sledovanému legitimnímu cíli, v aktuální situaci tedy ochraně veřejného zdraví. Záleží pak na orgánech států, aby zajistily, že každé takové omezení, – ať už jej založí na odstoupení od závazků dle čl. 15 Evropské

úmluvy o lidských právech („Úmluva“), či nikoliv –, splňuje tyto požadavky a je cíli skutečně přiměřené. Přestože představitelé některých (především západních) evropských států vystoupili proti odstupování od závazků plynoucích z Úmluvy, rozhodnutí záleží na každé členské zemi Rady Evropy.

V takových případech je pak oprávněn derogace přezkoumávat Evropský soud pro lidská práva (více viz Bulletin květen 2020, s. 20). Upozorňuje však, že státy mají v této oblasti široký prostor pro uvážení (*margin of appreciation*) a vnitrostátní soudci obvykle budou v přílehavější pozici k přezkoumání chování státu než štrasburský soud. Na druhou stranu informační dokument Rady Evropy adresovaný státům v době pandemie upozorňuje, že výrazná omezení běžných společenských činností, ať už jde o náboženská střetávání, veřejná setkání nebo svaatební a pohřební obřady mohou vést k hájitelným stížnostem podle článků 8 až 11 Úmluvy.

Rada Evropy dále zdůrazňuje potřebu transparentnosti a volného pohybu informací v souladu s Úmluvou o přístupu k úředním dokumentům (*Tromsø Convention*). Apeluje na státy, aby zveřejňovaly nejenom důležité dokumenty k podpoře informované diskuze o opatřeních veřejného zájmu, ale zároveň aby oficiální komunikace nebyla tou jedinou povolenou. To by nutně vedlo k cenzuře a potlačení

vyjadřování legitimních obav od novinářů, zdravotníků, občanských aktivistů i celé společnosti.

Jakékoliv předchozí blokace určitých témat, online platform nebo médií tedy žádají velkou opatrnost, nejprísnejší přezkum a jsou ospravedlnitelné pouze za zcela výjimečných okolností. Pro zabránění manipulacím s veřejným míněním a pro vyzdvižení důvěryhodných zdrojů zpráv a informací Rada Evropy místo omezování naopak doporučuje státům spíše s online platformami a sdělovacími prostředky spolupracovat.

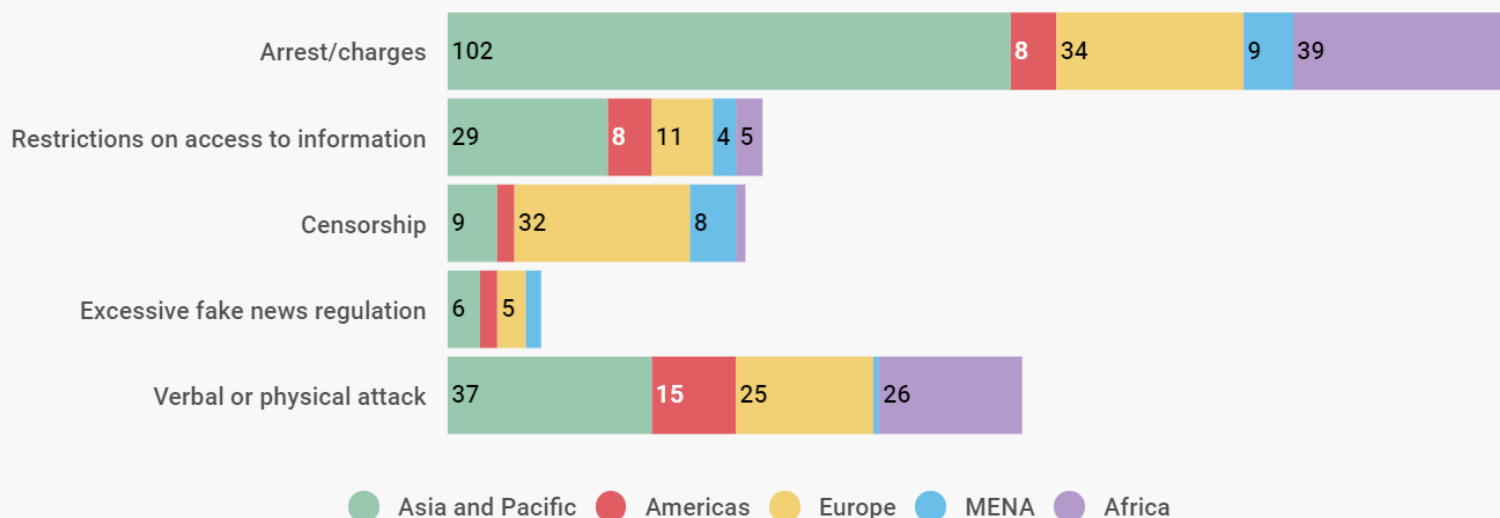
Střední a jihovýchodní Evropa: ze zelené na oranžovou

Na webových stránkách přístupných pouze editorům, ale nikoliv manažerskému vedení, se zelená barva („nezávislost“) v jednu chvíli změnila na oranžovou („v ohrožení“). Řeč je o maďarském zpravodajském portálu Index.hu, donedávna nejčtenějším nezávislým online deníku v zemi, kde na protest proti vyhození šéfredaktora a z obav před politickými zásahy do chodu redakce většina novinářů ohlásila výpověď.

Podobnou změnou barev na semaforu by se dala popsat situace v celé střední a jihovýchodní Evropě:

Počet zásahů do svobody médií ve světě během pandemie (k říjnu 2020) [2]

COVID-19: Number of Media Freedom Violations by Region

Vlády omezují volný tok informací v online prostředí [3]

na Slovensku vznikly pochybnosti ohledně plně osvobozujícího verdiktu nad Marianem Kočnerem a Alenou Zsuzsovou v procesu vraždy novináře Jána Kuciaka a jeho partnerky. Zhoršila se situace pro nezávislou novinářinu v Bulharsku či Srbsku, vyhrocená politická situace nepřeje médiím v Polsku, Rumunsku ani ve Slovinsku, nebezpečnou oligarchickou koncentraci vlastnictví médií je třeba stále připomínat v České republice. Málo známý, ale o to výstražnější je případ postřelení novinářky Olivery Lakićové z Černé Hory, které jí mělo být varováním před ještě násilnějším řešením, bude-li ve své investigativní práci zaměřené na rozplétání korupce pokračovat.

Celé situaci nepomáhá ani koronavirová pandemie, – v níž společnost nutně potřebuje kvalitní, kritické a nezávislé zpravodajství –, která zhoršila již tak vypjatou ekonomickou situaci médií na malých národních trzích a ukázala, jak zranitelné jsou téměř všechny obchodní modely mediálních domů. Lépe se obecně daří těm médiím, za nimiž stojí kapitál bohatých vlastníků. Jejich novinářskou nezávislost lze ale někdy zpochybnit.

Horší situaci řeší ostatní média, často závislá na příjmech z inzerce, kdy zadavatelé reklam ke

škrtání výdajů za inzerci sahají mezi prvními. V takové situaci záleží hodně na čtenářích, která média svými předplatnými či dary podpoří, a která se ztratí v propadlišti covidových dějin. Přiškrcení rozpočtů následně v redakcích směřuje ke škrtání větších a nákladnějších projektů, často přitom ale důležitých, investigativních počinů.

Vlády nepřehledné situace využily ve svůj prospěch, kdy spoléhají na to, že nepopulární opatření zakryjí naléhavostí řešení kritické zdravotnické situace. V některých zemích (například Česká republika, Slovinsko, Bosna a Hercegovina) dostala přístup na tiskové konference jen vybraná média s odůvodněním nutnosti menšího počtu účastníků. Ostatním médiím nebylo při některých online přenosech umožněno reagovat na právě vyřčené informace a své dotazy musela posílat předem, přičemž tak samozřejmě neměla zaručeno, že na jejich dotaz někdo odpoví; osobně konfrontovat představitele vlády nemohla.

Konec dobrý, všechno dobré?

Časy krize našťastí neodhalily jen postranní úmysly některých vládnoucích stran či představitelů státu, ale také velkou sílu občanské společnosti směřující vůči médiím. Sedmdesát bývalých redaktorů a redaktorek maďarského portálu Index.hu obratem založilo nový nezávislý zpravodajský portál Telex.hu a podařilo se jim vybrat dostatečné množství finančních prostředků na první měsíce provozu. Příspěvek na podporu portálu ve výši 200 tisíc eur přislíbil i český mediální dům Economia.

O svém fungování či finančních potížích se ale učí se svými čtenáři komunikovat i zaběhlá média a díky novým jednoduchým možnostem spolufinancování jim výrazně narůstají příspěvky z předplatného. To je příklad úspěšného španělského portálu eldiario.es, jemuž jenom mezi březnem a dubnem 2020 narostla předplatitelská základna o dvacet tisíc nových čtenářů. „*Naším klíčem k úspěchu je osobní přístup, pokora a čestnost,*“ dodala novinářka María Ramírez, která stojí za strategií portálu známého kvalitní investigativní prací a informováním o důležitém veřejném dění.

Na druhou stranu pandemie zvýraznila několik dříve nenápadných nešvarů států ohledně svobody médií a informací. Prvním negativním trendem je snaha politických vůdců omezit dostupnost informací

především v online světě. Znemožnění přístupu k nezávislým médiím nebo zatýkání nepohodlných novinářů se skrývá za neurčité tvrzení, že došlo k šíření falešných zpráv, ačkoliv jsou to mnohdy samy vlády nebo oficiální zdroje, které rozšiřují zavádějící, neúplné nebo nepravdivé informace s cílem odvést pozornost od skutečnosti, že situaci nemají pod kontrolou nebo zavedená opatření nefungují. Některé státy také omezily dostupnost internetu pro marginalizované skupiny, čímž ještě prohloubily rozdíly ve společnosti.

Vlády pandemii dále využily k rozšíření svých sledovacích pravomocí a rozvoji nových technologií. Druhé zmíněné by samo o sobě nebylo ničím špatným, kdyby jej ovšem státy využívaly k dobrým účelům, vyvažovaly užití proti zásahům do lidských práv a garantovaly záruky proti zneužití. Namísto toho se technologie často využívají v nejcitlivějších oblastech lidského života, jako je například rozhodování o zdraví, ale chybí transparentnost, nezávislý dohled a možnosti dovolat se nápravy.

Posledním jevem je nenápadné štěpení internetu z jednoho sdíleného prostoru směrem k závodu o kybersuverenitu, kdy každá vláda zavádí svá

Přístup na tiskové konference dostala jen vybraná média [4]

vlastní opatření k omezení volného toku informací v online prostředí. Ačkoliv tedy internet vytvořil společné prostředí pro komunikaci napříč miliardami lidí, zůstává ještě dlouhá cesta k tomu, aby šlo o prostor dostatečně svobodný bez přespříliš silných regulatorních státních zásahů.

Zdroje

- Friedrich-Ebert-Stiftung. 2020. *A lockdown for independent media?*. Budapest: Office Budapest Friedrich-Ebert-Stiftung (https://www.fes-budapest.org/fileadmin/user_upload/dokumente/pdf-dateien/A_Lockdown_for_Independent_Media_Report_Final.pdf).
- Granger, Jacob. *Personal approach and honesty' are the secret to membership success during the coronavirus pandemic*. Journalism.co.uk. 17. září 2020 (<https://www.journalism.co.uk/news/what-is-the-secret-to-eldiario-s-membership-success-during-the-coronavirus-pandemic/s2/a761185/>).
- International Press Institute. 2020. *COVID-19: Number of Media Freedom Violations by Region*. B. m.: International Press Institute (<https://ipi.media/covid19-media-freedom-monitoring/>).
- Rada Evropy. 2020. *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on protecting freedom of expression and information in times of crisis*. Štrasburk: Rada Evropy.
- Rada Evropy. 2020. *Respecting democracy, rule of law and human rights in the framework of the COVID-19 sanitary crisis: A toolkit for member states*. Štrasburk: Council of Europe Portal (<https://rm.coe.int/sg-inf-2020-11-respecting-democracy-rule-of-law-and-human-rights-in-th/16809e1d91>).
- Rada Evropy. 2020. *Statement on Freedom of expression and information in times of crisis by the Council of Europe's Committee of experts on media environment and reform (MSI-REF)*. Štrasburk: Council of Europe Portal (<https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/statement-on-freedom-of-expression-and-information-in-times-of-crisis-by-the-council-of-europe-s-committee-of-experts-on-media-environment-and-reform-msi-ref>).
- Shahbaz, Adrian a Funk, Allie. *Freedom on the Net 2020: The Pandemic's Digital Shadow*. FreedomHouse. 2020 (<https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2020/pandemics-digital-shadow>).
- ÚOOÚ. 2020. *Dokument Rady Evropy: Respekt k demokracii, právnímu státu a lidským právům během pandemie COVID-19*. Praha: ÚOOÚ (https://www.uoou.cz/assets/File.ashx?id_or_g=200144&id_dokumenty=44703).
- Verseck, Keno. *Media in Central and South-East Europe: Danger level yellow*. Deutsche Welle, 2020 (<https://www.dw.com/en/media-in-central-and-south-east-europe-danger-level-yellow/a-54539580>).

Fotografie

- [1] Svoboda tisku a omezení kvůli koronaviru, autor: Reportéři bez hranic, 2020, zdroj: europarl.europa.eu, editace: ořez.
- [2] COVID-19: Number of Media Freedom Violations by Region, zdroj: International Press Institute, 10. října 2020, zdroj: ipi.media.
- [3] Vlády omezují volný tok informací v online prostředí. Autor: camilo jimenez, 7. listopadu 2019, zdroj: unsplash.com, CC0, editace: ořez.
- [4] Přístup na tiskové konference dostala jen vybraná média. Autor: Geron Dison, 14. května 2020, zdroj: unsplash.com, CC0, editace: ořez.

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Vedoucí sekce: Jan Lhotský

Čekání je u konce: první rozsudek Zvláštního tribunálu pro Libanon

Jana Šikorská

Zvláštní tribunál pro Libanon vydal v srpnu 2020 dlouho očekávaný rozsudek ve věci vraždy bývalého libanonského premiéra Rafika Harírího. Tribunál ve svém téměř 2700stránkovém rozsudku odsoudil jednoho pachatele ze zločinu terorismu a souvisejících trestných činů a tři obviněné zprostil obžaloby.

Předtím než přejdeme k diskuzi o rozsudku samotném, je třeba připomenout, proč a jak tribunál vznikl. V roce 2005 došlo k bombovému útoku v centru Beirútu, při kterém přišlo o život 22 lidí, včetně bývalého libanonského premiéra Libanonu Rafika Harírího. Stovky lidí při výbuchu utrpěly zranění. V roce 2007, dva roky po výbuchu, Libanon a OSN vytvořily tribunál kombinující prvky vnitrostátního a mezinárodního práva, jehož nastavení je do dnešního dne v některých aspektech bezprecedentní.

Libanonský tribunál má zaměření na jeden incident, a to vraždu Rafika Harírího a dalších 21 osob dne 14. února 2005, a s ním související případy. Z hlediska zločinů, kterými se tribunál zabývá, je zvláštností, že tribunál jako první na světě s mezinárodním prvkem soudí zločin terorismu. Dalším nezvyklým prvkem je i časové omezení – jurisdikce tribunálu se vztahuje na činy spáchané v období mezi 1. říjnem 2004 a 12. prosincem 2005. Zvláštností tribunálu, ovšem v negativním smyslu, je i skutečnost, že během 13 let svého působení vydal nyní svůj první rozsudek, když nepočítáme dřívější rozhodnutí týkající se obstrukce spravedlnosti. Vzhledem k tomu jsou mu častokrát vyčítány poměrně vysoké náklady na provoz v relaci na rychlost a výsledky řízení (více informací viz Bulletin červenec 2018, s. 3).

Jedno odsouzení vs. tři osvobození – uspokojuje balance?

Kvůli výše zmíněným problémům tribunálu byla očekávání od rozsudku vysoká. Kvůli ničivému

Budova Zvláštního tribunálu pro Libanon [1]

výbuchu v beirútském přístavu ze dne 4. srpna 2020 bylo dříve plánované vyhlášení rozsudku přesunuto na 18. srpna 2020. Konečný rozsudek měl překvapivých 2640 stran a čtení rozhodnutí začalo v 11 ráno a skončilo ve čtyři odpoledne. Rozsahem jde o jedno z nejdelších soudních rozhodnutí v historii mezinárodních a hybridních soudů. Nicméně navzdory délce je obsah rozsudku označován spíše za zklamání, popřípadě za Pyrrhovo vítězství.

Tribunál shledal jednoho ze čtyř obžalovaných, Salima Ayyashe, vinným ze čtyř zločinů – zločinu provedení teroristického útoku ve spolupachatelství, provedení teroristického útoku, úmyslné vraždy Harírího a 21 dalších osob použitím explozivních materiálů a pokusu o zabití 226 zraněných použitím explozivních materiálů. Je důležité zmínit, že se jednalo o řízení *in absentia*, což znamená, že obžalovaní nebyli dopadeni a osobně předvedeni před soud. Ostatní tři obžalované soud zprostil obžaloby navzdory spojitostem jejich jednání se zločiny, za které tribunál odsoudil Ayyashe.

Soud své rozhodnutí odůvodnil tím, že nebylo dostatečně prokázáno, že tři osvobození si byli předem vědomi spolupachatelství na zločinech. Dalším důležitým a kontroverzním bodem rozsudku byla nevěle tribunálu uznat Sýrii nebo Hizballáh odpovědnými za daný útok, i přes důkazy o spojení mezi teroristickou buňkou, která útok spáchala, a Sýrií a Hizballáhem.

Pyrrhovo vítězství?

Reakce na rozsudek na sebe nenechaly dlouho čekat. Většina komentátorů jej vnímá spíše negativně, neboť tribunál dokázal odsoudit pouze jednoho pachatele, a to navzdory přesvědčivým indikacím, které ukazovaly, že se jedná o spiknutí většího rozsahu s širší sítí spolupachatelů. Naskytá se tedy otázka, zda se nejedná spíše o tzv. Pyrrhovo vítězství, kdy oběti a libanonská společnost předmětným rozsudkem více ztratila, než získala.

Je nepravděpodobné, že odsouzení jednoho pachatele poskytne útěchu pro pozůstalé. Je namístě říci, že libanonská veřejnost tímto rozsudkem nedostala odpovědi na otázky ohledně vraždy, a to zejména, kdo útok zosnoval a proč, ani na širší politické souvislosti, které jsou spojeny s útokem na premiéra. Další výtkou je i nemožnost pozůstalých nárokovat odškodnění. Ti se mohou pouze obrátit se na domácí soudy a podstoupit zdlouhavé domácí soudní řízení s nejistým koncem.

Rozsudek ve věci Salima Ayaashe [2]

Mezi četnými kritiky se však najdou i ti, kteří rozsudek vnímají v pozitivnějším světle. Syn zavražděného premiéra Saad Hariri vyjádřil nad rozhodnutím potěšení, jelikož tribunál vyslal vrahům signál, že období politických vražd je minulostí. Je pravdou, že v kontextu Libanonu, který zažil již na dvacet vražd vrcholných představitelů, jež se nedočkali uspokojivého soudního vyřešení, byla očekávání na mezinárodní tribunál patrně příliš vysoká.

Zdroje

Arthur Traldi. Special Tribunal for Lebanon Hands Down Historic Verdict on Hariri Assassination Charges. 20. Srpen 2020. Dostupné z: <https://www.lawfareblog.com/special-tribunal-lebanon-hands-down-historic-verdict-hariri-assassination-charges>

Beth Van Schaack. Special Tribunal for Lebanon is Set to Issue Historic Ruling on the Assassination of PM Hariri. 17. Srpen 2020. Dostupné z: <https://www.justsecurity.org/72046/special-tribunal-for-lebanon-is-set-to-issue-historic-ruling-on-the-assassination-of-pm-hariri/>

Jeremy Bowen. Rafik Hariri tribunal: Guilty verdict over assassination of Lebanon ex-PM. 18. srpen 2020. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-53601710>

Nour El Bejjani Nourredine. Justice served? The Special Tribunal for Lebanon Renders Its Long-Anticipated Judgment. 20. Srpen 2020. Dostupné z: <https://www.ictj.org/news/justice-served-special-tribunal-lebanon-renders-its-long-anticipated-judgment>

Fotografie

[1] Budova Zvláštního tribunálu pro Libanon, autor: Special Tribunal for Lebanon, 25. březen 2010, Flickr, CC BY-NC-ND 2.0., editace: ořez.

[2] Rozsudek ve věci Salima Ayaashe, autor: Special Tribunal for Lebanon, 18. srpen 2020, Flickr, CC BY-ND-ND 2.0, editace: ořez.

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Vedoucí sekce: Monika Hanych a Hubert Smekal

ESLP: Na životech slovenských Romů záleží

Žuzana Andreska

Evropský soud pro lidská práva rozhodl, že Slovensko diskriminovalo romské občany. Došlo k tomu v rámci policejní razie v obci na východním Slovensku, kterou vnitrostátní orgány dostatečně neprošetřily. Soud oběma stěžovatelům přiklil náhradu újmy ve výši 20 tisíc eur.

Stěžovatelé se obrátili na Evropský soud pro lidská práva („Soud“) se svým případem, který má kořeny v létě roku 2013. Tehdy v rámci policejní operace s názvem „Akce 100“ vtrhlo více než 60 policistů do ulice obývané příslušníky romské komunity ve východoslovenské obci Moldava nad Bodvou a fyzicky zaútočilo na přibližně třicet lidí. Do dneška není zřejmé, zda policie operaci zorganizovala z důvodu pátrání po podezřelých osobách nebo se jednalo pouze o záminku k pomstě ze strany policie vůči Romům. Tři dny před touto operací, v rámci místních oslav, házeli údajně někteří Romové kameny na policejní auta. Pomstě by nasvědčovaly informace uvedené ve zprávě slovenské veřejné ochránkyně práv, na kterou upozornil Soud. Ve zprávě stojí, že počet operací v oblastech s vysokou koncentrací Romů je nepřiměřený.

Z třiceti lidí, na které policie zaútočila, se několik z nich ohradilo proti nepřiměřenosti zásahu. Konkrétně stěžovatelé R. R. a R. D. namítali, že je policisté vyvelekli z domova, bili, kopali a dávali jim elektrošoky. Násilí pokračovalo i na policejní stanici. Policie později prvního stěžovatele odvezla k lékaři, který jej však odmítl ošetřit, jelikož prý nejevil žádné známky zranění. Druhý lékař, který stěžovatele viděl den po útoku, však uvedl detailní výčet zranění s délkou léčby až 40 dnů. Podobný scénář se opakoval i u druhého stěžovatele. Jeho zranění nicméně dle lékařů vyžadovala léčení kratší než sedm dnů.

První ze stěžovatelů pro server Romea.cz uvedl: „Žbytečně nám ublížili. My jsme nic neudělali. V den policejní razie k nám přišli, bez povolení šli do našich

Romové se stávají terčem diskriminace nejen ze strany jiných občanů, ale i policie [1]

bytí a začali nás bít hlava nehlava.“ Zadržení obou stěžovatelů inspekce později vyšetřovala na základě stížností podaných mj. prvním stěžovatelem. Vedoucí policejní operace ve své zprávě deset dní po jejím ukončení uvedl, že byla vykonána profesionálně. Na základě odvolání stěžovatelů toto vyšetřování skončilo až rozhodnutím Ústavního soudu.

Kromě policie samotné se operací zabývala ve velké míře i slovenská média a parlamentní výbor pro lidská práva a národnostní menšiny.

Policejní operace je nutné vyšetřovat včetně rasového rozměru

Soud případ posuzoval jako porušení zákazu nelidského zacházení v rámci článku 3 Úmluvy. Z hmotněprávního hlediska Soud shledal, že Slovensko

dostatečně nevysvětlilo, proč by měl Soud operaci, která dosahuje intenzity nelidského zacházení, považovat za nutnou a nedosahující míry excessu. Po procesní stránce pak dal za pravdu stěžovatelům, kteří namítali, že vyšetřování průběhu policejní operace a následného zadržení nebylo dostatečně rychlé a nezávislé, a tudíž ho nelze označit za účinný prostředek ochrany práv stěžovatelů.

Ve spojení s článkem 3 Soud zároveň posuzoval možné porušení zákazu diskriminace zakotveného v článku 14 Úmluvy. Ten stanoví zákaz diskriminace v užívání práv a svobod přiznaných Úmluvou založené na jakémkoliv důvodu, jako je kupř. rasa nebo barva pleti. Soud v minulosti jasně deklaroval, že „diskriminace založená mimo jiné na etnickém původu určité osoby je formou rasové diskriminace. Jedná se o obzvlášť zavrženíhodnou diskriminaci, která vzhledem ke svým nebezpečným důsledkům vyžaduje od úřadů mimořádnou ostražitost a ráznou reakci.“ Konkrétně ve vztahu k Romům Soud uvedl, že „kvůli své nestálosti a věčnému vykořennění tvoří Romové znevýhodněnou a zranitelnou menšinu, která vykazuje zvláštní specifika ... Romové proto vyžadují zvláštní ochranu.“ [1] Pokud jde o důkazní břemeno v této oblasti, Soud judikoval,

že jakmile stěžovatel dokáže existenci rozdílného zacházení, musí vláda prokázat jeho odůvodněnost.

Soud posuzoval možné porušení zákazu diskriminace ve dvou aspektech – zaprvé, zda byla policejní operace rasově motivována, zadruhé, zda byla možná rasová motivace dostatečně vyšetřena. Soud v této věci konstatoval, že není schopen identifikovat opravdové motivy policejní operace, zároveň je však zřejmé, že Slovensko nedostalo svým pozitivním závazkům spočívajícím v povinnosti vyvinout účinnou snahu odhalit případné rasové motivy. Tím, že státní orgány nedostatečně vyšetřily možný rasový motiv samotné přípravy policejní operace tedy došlo k porušení článku 14 Úmluvy. Slovenská prezidentka Zuzana Čaputová k rozsudku uvedla, že: „občané potřebují policii důvěřovat, a proto je nutné, abychom měli nezávislou policejní inspekci, která by vyšetřovala podezření z nezákonného jednání policistů.“

Dochází na Slovensku k institucionálnímu rasismu?

Soud při řešení tohoto případu navázal na svou předchozí judikaturu, ve které upozorňuje na in-

Soudní síň Evropského soudu pro lidská práva [2]

Případ komentovala i prezidentka SR Zuzana Čaputová [3]

stitucionální rasismus v zemích Rady Evropy. Podobně jako nyní v případě Slovenska, i v případě Rumunska, Bulharska nebo České republiky Soud v minulosti shledal porušení práva na život a/nebo práva nebýt podrobován nelidskému zacházení ve spojení se zákazem diskriminace na základě rasy a barvy pleti. V těchto konkrétních případech se jednalo o diskriminaci z důvodu romského původu. Soud se však zabývá stížnostmi proti zmíněným zemím namítajícími diskriminaci osob i jiných etnik.

Ve vztahu ke Slovensku se nejedná o první případ týkající se porušování práv Romů. Nicméně ne všechny případy jsou posuzovány na poli článku 14 Úmluvy, který zakotvuje zákaz diskriminace. Do této kategorie spadají případy nucených sterilizací romských žen. Jiné případy k článku 14 Soud sice posuzoval, ale z hlediska stěžovatelů neúspěšně. Tak tomu bylo například ve věci *Mižigárová proti Slovensku*, v níž Slovensko úspěšně přesvědčilo Soud, že jednání policie, porušující právo na život chráněný článkem 2 Úmluvy, nebylo rasově motivováno. Lze tedy považovat za úspěch, že Soud se opět otázkou diskriminace zabýval a neopomenul diskriminační aspekt věci.

Poznámky

[1] Evropský soud pro lidská práva, D. H. a ostatní v. Česká republika, stížnost č. 57325/00 ze dne 13. listopadu 2007, § 176.

Zdroje

Evropský soud pro lidská práva. R.R. a R.D. v. Slovensko, stížnost č. 20649/18 ze dne 1. září 2020.

Evropský soud pro lidská práva. Nachova v. Bulharsko, stížnosti č. 43577/98 a 43579/98 ze dne 6. července 2005.

Evropský soud pro lidská práva. Mižigárová v. Slovensko, stížnost č. 74832/01 ze dne 14. října 2010.

Evropský soud pro lidská práva, D. H. a ostatní v. Česká republika, stížnost č. 57325/00 ze dne 13. listopadu 2007.

Evropský soud pro lidská práva, Moldovan (č. 2) a ostatní v. Rumunsko, stížnost č. 41138/98 a 64320/01 ze dne 12. července 2005.

Evropský soud pro lidská práva, V. C. v. Slovensko, stížnost č. 18968/07 ze dne 8. listopadu 2011.

Evropský soud pro lidská práva. Factsheet - Roma and travellers. July 2020.

Evropský soud pro lidská práva. Factsheet – Racial discrimination. April 2013.

Evropský soud dal za pravdu zbitým Romům z Moldavy nad Bodvou. Státní orgány útok kukláčů nedostatečně vyšetřily, Romové dostanou odškodnění. 1. 9. 2020. Romea.cz. Dostupné z: <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/zahranicni/evropsky-soud-dal-za-pravdu-zbitym-romum-z-moldavy-nad-bodvou-statni-organy-utok-kuklacu-nedostatecne-vysetrily-romove>.

Fotografie

[1] BiH Roma Gračanica, author: Dans, 31 October 2017, source: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.

[2] European Court of Human Rights, courtroom, 2014 (cropped), author: Adrian Grycuk, 8 October 2014, source: Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0 PL, editace: ořez.

[3] Zuzana Čaputová (20.6.2019)VII, author: Jindřich Nosek, 20 June 2019, source: Wikimedia Commons, CC-BY SA 4.0, editace: ořez

[4] Unmarked policecar slovakia passat b5 2b, author: Hundehalter, 1 January 2006, source: Wikimedia Commons, CC-BY SA 3.0, editace: ořez.

Možné rasové motivace policie nebyly dostatečně vyšetřeny, řekl Soud [4]

Vlastní občany je třeba chránit stejně jako cizí, říká Soudní dvůr EU

Jakub Drahorád

Ochrana směrnice zajišťující odškodnění obětí násilných trestných činů v přeshraničních situacích se musí vztahovat i na případy bez přeshraničního prvku.

B.V., italská občanka s bydlištěm v Itálii, se v roce 2005 stala na italském území obětí sexuálního napadení. Jeho pachatelé byli odsouzeni na útěku a B.V. ani bezpečnostní složky tak nebyly schopny z nich vymoci přiznanou náhradu újmy ve výši 50 tisíc eur.

Rok a půl před tím, než k trestnému činu došlo, byla přijata unijní směrnice o odškodňování obětí trestných činů ze strany státu v případě, že přiznané plnění není možné vymoci na usvědčeném pachateli. Cílem této směrnice bylo sjednotit alespoň základní pravidla tohoto institutu, který by měl poškozeným poskytnout přiměřenou a relevantní peněžitou náhradu za částku, které se z faktických důvodů od zločince nedočkají. Relevantnímu ustanovení této směrnice pro případ B. V. marně uplynula lhůta pro transpozici do vnitrostátního práva do dne 1. 7. 2005, tedy několik měsíců před spácháním činu. Směrnice stanoví, že oběti násilných trestných činů spáchaných ve státě odlišném, než je domovský stát oběti, mají požívat práva na náhradu újmy ze strany státu stejně, jako občané státu, kde k činu došlo. Cílem směrnice tedy je zabránění diskriminačního jednání na základě státu původu, a to prostřednictvím začlenění případů s přeshraničním prvkem do státního systému odškodňování. Dva členské státy přitom v té době ještě neměly žádný takový systém zaveden ani pro své vlastní občany a směrnice je tedy k tomuto kroku vyzvala.

Itálie, jeden ze států s původně absentující úpravou státního odškodnění, však na tuto výzvu zareagovala přijetím příslušného zákona až v roce 2016, tedy deset let po uplynutí lhůty k provedení směrnice. Stanovila v něm přitom „právo na odškodnění na náklady Italské republiky oběti, na níž byl spáchán úmyslný násilný trestný čin, včetně sexuálního napadení, jakož i právním nástupcům této oběti, pokud oběť v důsledku tohoto trestného činu zemřela“, a to pro všechny oběti trestných činů spáchaných od 1. 7. 2005 (tedy dne, kdy uplynula transpoziční lhůta

Soudní dvůr EU [1]

příslušného ustanovení směrnice). Výše odškodnění se měla odvíjet od ministerského sazebníku, který ji v případě sexuálního napadení stanovil paušálně na 4 800 eur.

Zařazení cizinců pod vnitrostátní ochranu předpokládá existenci vnitrostátní ochrany

B.V. a její právní zástupci se však domnívali, že nárok na odškodnění ze strany vlády jí vznikl už marným uplynutím transpoziční lhůty 14 let staré směrnice, tedy dávno před rokem 2016. Když se však směrnice a svých práv z ní vyplývajících snažila dovolat, italské úřady jí sdělily, že směrnice chrání jen přeshraniční případy – tedy oběti, které byly napadeny v jiném státě, než kde mají své bydliště. Zároveň však dodaly, že díky schválení nového zákona má dle vnitrostátního práva nárok na 4 800 eur nezávisle na jakékoliv směrnici, což by jí dle jejich názoru mělo stačit. Kasační soud Itálie, ke kterému se celý případ dostal, si však touto argumentací nebyl zcela jistý a roku 2019 tak podal dvě předběžné otázky k Soudnímu dvoru EU (dále jen „Soudní dvůr“, či „SDEU“).

První z nich mířila na odpověď, zda se lze ochrany směrnice cílené na situace s přeshraničním prvkem domáhat i v případech, kdy přeshraniční prvek není

naplněn. Druhá se pak dotazovala, zda paušální částka 4 800 eur naplňuje charakteristiku „spravedlivého a přiměřeného odškodnění oběti“, vyžadovanou toutéž směrnicí.

Ve svém hodnocení se Soudní dvůr následně zamýšlel především nad účelem směrnice. Tím bylo poskytnout obětem trestných činů nárok na odškodnění ze strany státu, pokud se jej nedaří vymoci od pachatele, který „nemusí mít dostatečné prostředky ke splnění soudního rozhodnutí o náhradě škody nebo protože nelze zjistit totožnost pachatele nebo jej nelze trestně stíhat“. Povinnost poskytnout přeshraničním obětem stejnou ochranu jako obětem „vlastním“, přitom vycházela z předpokladu, že vnitrostátní oběti mají nárok na takovéto odškodnění zajištěn i bez evropského práva. Tento předpoklad je přímo obsažen ve čl. 12 příslušné směrnice:

„1. Pravidla pro přístup k odškodnění v přeshraničních situacích stanovená v této směrnici fungují na základě platných systémů členských států pro odškodnění obětí [úmyslných] násilných trestných činů spáchaných na jejich území.

2. Všechny členské státy zajistí, aby jejich vnitrostátní předpisy stanovily existenci systému odškodnění obětí [úmyslných] násilných trestných činů spáchaných na jejich území, který zaručuje spravedlivé a přiměřené odškodnění obětí.“

Tuto formulaci přitom dle Soudního dvora unijní zákonodárce zvolil z toho důvodu, aby zajistil, že vnitrostátní i přeshraniční oběti budou požívat stejné ochrany. Ochrana poskytovaná pouze obě-

tem s trvalým bydlištěm v odlišném státu a ne těm pocházejícím ze státu, kde byl čin spáchán, by tedy tento záměr porušovala stejně, jako kdyby tomu bylo naopak – byly by tím vytvářeny dva různé funkční systémy ochrany, což se po 1. 7. 2005, tedy po uplynutí transpoziční lhůty, již dít nemělo a nesmělo.

Ne všechna znásilnění jsou stejná

Na otázku, zda paušální odškodnění ve výši 4 800 eur představuje „spravedlivé a přiměřené“ odškodnění, pak Soudní dvůr odpověděl rovněž ve prospěch B.V.

Toto rozhodnutí nebylo příliš překvapivé, neboť hodnoty ministerského sazebníku označil za směšné i italský předkládající soud – výše přiznávaného odškodnění v obdobných individuálně posuzovaných případech se totiž v Itálii pohybují od 50 tisíc do 200 tisíc eur, tedy vysoko nad státem stanovenou částkou.

Navíc přestože při určování výše odškodnění poskytovaného státem namísto pachatele je třeba brát v úvahu ekonomickou udržitelnost celého systému a „odškodnění proto nemusí nutně zajistit úplnou náhradu majetkové a nemajetkové újmy, která této oběti vznikla“, nelze dle názoru SDEU přiznat pouze částku „symbolickou či zjevně nedostačující“. Celou oblast násilných trestných činů nadto není možné rozdělit do pouhých tří sazeb, jak činí italský předpis. Přestože Soudní dvůr nevyloučil možnost celý proces určování výše odškodnění paušalizo-

Italský kasační soud [2]

Word Cloud Ptsd Awareness [3]

vat, bylo by v takovém případě nutné celý systém nastavit podrobněji tak, aby byl schopný zohlednit rozličné okolnosti konkrétních spáchaných trestných činů a přiřadit k nim částku odpovídající jejich skutečné povaze a následkům pro oběti.

Závěr

Důležitost celého rozhodnutí spočívá především ve skutečnosti, že do budoucna otevírá dveře pro soudní harmonizaci v oblastech, které zatím spadaly do pravomoci Soudního dvora pouze v případě, že se v nich vyskytoval přeshraniční prvek. Prostřednictvím zákazu diskriminace, platícího pro všechny stejně, je však možné pravidla vztahující se na občany v přeshraniční situaci vztáhnout i na případy ryze vnitrostátní. Rozhodnutím, že výši odškodnění obětem trestných činů nelze určovat bez přihlédnutí ke konkrétním okolnostem každého případu, dal na-

opak Soudní dvůr najevo, že v těchto případech nebude ustupovat ze svého ustáleného přístupu a bude v těchto otázkách postupovat v souladu s názorem Evropského soudu pro lidská práva.

Zdroje

Rozsudek Soudního dvora EU. Presidenza del Consiglio dei Ministri proti BV (ECLI:EU:C:2020:566). InfoCuria. 16. července 2020. Dostupné z: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=A90E016962F827BDAC46B22976ED-3C7E?text=&docid=228681&pageIndex=0&doclang=cs&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2773085>

Směrnice Rady 2004/80/ES. EUR-Lex. 29. dubna 2004. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2004/80/oj>

Fotografie

- [1] European Court of Justice, author: Tercer, 16. února 2017, zdroj: Wikimedia Commons, CC0 1.0, editace: ořez.
- [2] Corte Suprema di Cassazione -- 2013 -- 3787, autor: Dietmar Rabich, 20. října 2013, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.
- [3] PTSD, autor: Maialisa, zdroj: Needpix, CC0, editace: ořez.

BLOG NA WEBU CENTRA

Věděli jste, že na Blogu Centra jsou další krátké články o lidskoprávních tématech? Podívejte se [zde](#).

Více na www.centrumlidskaprava.cz

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

Vedoucí sekce: Nela Černota

Zpráva o stavu tureckých věznic: spánek na směny, násilí a výhružky

Andrea Štásková

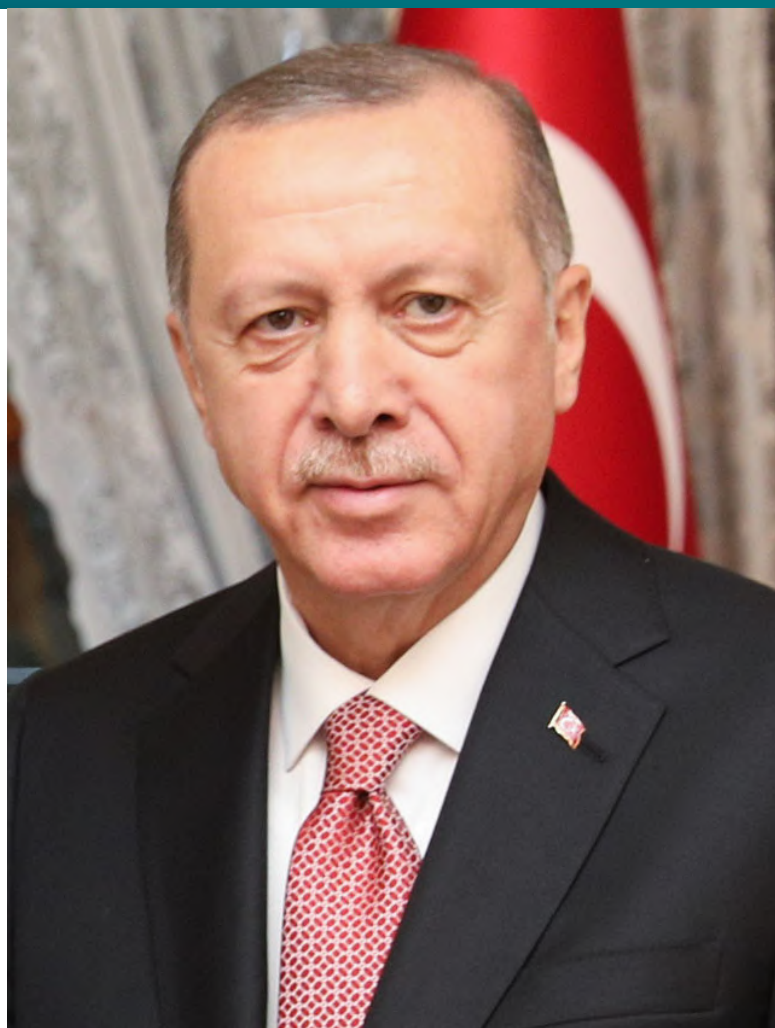
Nové informace o situaci v tureckých detenčních zařízeních přinesl v srpnu Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání. Zveřejněny byly dvě souhrnné zprávy: první jako výsledek pravidelné kontroly, která proběhla v roce 2017, druhá jako shrnutí ad hoc kontroly z roku 2019. V jakých podmínkách osoby v zařízeních žijí?

Vznik Evropského výboru pro zabránění mučení a nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání (dále Evropský výbor) je zakotven v Evropské úmluvě o zabránění mučení a nelidského nebo ponižujícího zacházení či trestání. Tato úmluva byla přijata na půdě Rady Evropy a v platnost vstoupila v roce 1989. Tento orgán pracuje při své činnosti s definicí zakotvenou v článku 3 Evropské úmluvy o lidských právech, v němž je garantováno, že nikdo nebude vystaven mučení nebo nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu.

Jak název orgánu i úmluvy napovídá, jeho poslání spočívá v ochraně osob zbavených svobody zejména před mučením, ale i jinými formami krutého zacházení. Tím může být například psychické týrání, bránění v přístupu k dennímu světlu či zamezování v hledání právní pomoci. Evropský výbor funguje jako mimosoudní preventivní aparát.

Co delegace zjistila v roce 2017?

Právě z titulu snahy o monitorování situace v detenčních zařízeních byla v roce 2017 Evropským výborem vyslána delegace do Turecka. Cílem bylo zjistit, zda turecké orgány přijaly opatření, která jim byla již v předchozích letech doporučena. Delegace tak navštívila řadu věznic napříč zemí a zabývala se také situací osob nacházejících se v cele předběžného zadržení. Další zkoumanou skutečností bylo to, v jakých podmínkách jsou drženi vězni s duševními poruchami a vězni s chronickými zdravotními pro-

Prezident Erdoğan [1]

blémy. Za tímto účelem delegace navštívila specializovanou věznici v Istanbulu a Izmiru.

Zadržené osoby v řadě případů tvrdily, že se ze strany policistů i četníků setkaly se špatným zacházením. To spočívalo zejména v nadměrném užití síly během zatčení či zadržení. Zadržení byli také vystaveni špatnému fyzickému zacházení za účelem vynucení přiznání, anebo jako trest. Podle některých výpovědí používají turečtí policisté při výslechu dokonce elektrické šoky. Zejména ženy pak vypovídaly o špatném psychickém zacházení v podobě vyhrožování zbitím či znásilněním. V psychické rovině mělo docházet také k slovnímu napadání sexuální povahy. Podle Evropského výboru dosahují výše zmíněné případy krutého zacházení takové intenzity, že je lze označit za mučení.

Přelidnění jako hlavní zdroj problémů ve věznicích

Co se týče základní ochrany proti špatnému zacházení, seznala delegace, že ve většině případů byla o zadržení dané osoby informována její rodina či blízké osoby. Naopak nedostatky shledala delegace v tom, že většina dotazovaných osob byla podrobená neformálnímu výslechu ještě předtím, než měla možnost setkat se se svým právním zástupcem nebo zástupkyní. Podstatné vady byly nalezeny i v případech lékařských prohlídek, které mají probíhat po zadržení a při propuštění. Procedura totiž často probíhá jen formálně a ke skutečné fyzické prohlídce nedojde. Navíc u ní bývají přítomni policisté.

Problémy, kterým čelily osoby ve vězeních, byly především důsledkem přelidnění. V roce 2013 bylo v Turecku cca 132 tisíc vězňů, zatímco v roce 2017 již cca 221 tisíc, na což však tamní vězeňská infrastruktura nestačila adekvátně reagovat. Právě přeplněné věznice tak byly příčinou mnohdy nelidských životních podmínek. Za příklad může sloužit věznice v Trabzonu, kde bylo na 40 m² drženo 32 vězňů, z čehož vyplývá i nedostatek lůžek ke spánku. Z tohoto důvodu jsou vězni často nuceni spát na betonové zemi či na směny, aby se na několika lůžkách vystříдали. K násilí či fyzickému zneužívání ze strany dozorců dle výpovědí zde, na rozdíl od osob zadržených policií, nedocházelo.

Přinesl čas zlepšení podmínek, nebo nové problémy?

V květnu roku 2019 vyslal Evropský výbor další delegaci, aby ověřila, zda se situace zadržených osob a osob ve věznicích v Turecku změnila k lepšímu. Během návštěvy byly provedeny rozhovory se stovkami lidí, kteří byli zadrženi či nedávno propuštěni v hlavním městě Ankara a městech Diyarbakır, Istanbul a Şanlıurfa. Mezi místa podrobená prohlídce patřila i věznice s maximální ostrahou ležící na ostrově İmralı.

Velké množství dotazovaných se i v posledních dvou letech setkalo se špatným fyzickým zacházením ze strany policie či četnictva. Facky, kopance a rány pěstí zažily podle výpovědí ženy i mladiství, přičemž útok byl mnohdy směřován do oblasti hlavy a obličeje. Policejní příslušníci měli fyzicky napadat zadržené během převozu do zařízení i po příjezdu, a to s úmyslem získat od dané osoby příznání či informace. Kromě policistů a četníků se na zadržených dopouštěli násilí i příslušníci mobilních motocyklových zásahových jednotek, jimž se v Turecku říká „Yunus“.

Evropský výbor v roce 2019 dále zjistil, že u valné většiny dotázaných osob došlo k uvědomění příbuzných nebo blízkých osob o zadržení. Obvykle

Turecká policejní stanice [2]

Ilustrační foto [3]

byl také zajištěn kontakt s právním zástupcem či zástupkyní, přestože v některých případech až po relativně dlouhé době. Tato prodleva podle tvrzení dotazovaných sloužila k tomu, aby policisté mohli provést neformální výsledky. Jako alarmující se navíc ukázal reálný stav lékařských prohlídek. Ty, i přes upozornění Evropského výboru, mají stále celou řadu vad. Jedná se například o již zmiňovanou přítomnost policistů při samotné prohlídce. Docházelo také k vyhrožování ze strany policistů zadrženým osobám s cílem donutit je, aby svá zranění při lékařské prohlídce neukazovaly.

Apel na státní orgány a doporučení ohledně přelidnění

Přestože se podle delegace ve srovnání s poslední návštěvou intenzita případů špatného zacházení snížila, jejich frekvence stále zůstává na znepokojivé úrovni. Stejně jako v roce 2017 i nyní delegace doporučila turecké vládě, aby vyslala jasnou zprávu o „nulové toleranci“ těchto excesů, přičemž poslem tohoto sdělení by měl být sám prezident Recep Erdoğan.

Největší problém ve vězeňském prostředí – přelidnění – je nadále aktuální. Delegace se během své návštěvy setkala pouze s jedinou věznicí, která by nebyla přeplněná. Podobně jako před dvěma lety se tak Evropský výbor snažil nalézt řešení pro tento zásadní problém. Shledal, že není současných možností země postavit dostatečný počet nových vězeňských zařízení. Proto Evropský výbor navrhl systematické a dlouhodobé řešení, spočívající v právní úpravě, která by zajistila, že trest odnětí svobody je až poslední možností v tamním právním systému.

Reakce turecké vlády a výhled do budoucna

Turecká vláda vydala v reakci na zprávu Evropského výboru v roce 2017 rozsáhlý dokument, v němž vyjadřuje potěšení ze spolupráce s delegací a slibuje, že přijme opatření nutná k zamezení možných rizik vyplývajících ze stávajícího systému detence. Na druhou stranu však také uvádí, že lékařské prohlídky probíhají řádně jak při přijetí zadrženého, tak při jeho propuštění, a to bez přítomnosti dozorců. Přesto se, jak vyplývá z výše uvedeného, řada osob i v současnosti v praxi setkává s pravým opakem.

Zdroje

Council of Europe (2020, 5. srpna). Council of Europe anti-torture Committee publishes two reports on Turkey. <https://www.coe.int/en/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-publishes-two-reports-on-turkey>

Response of the Turkish Government to the report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) on its visit to Turkey from 6 to 17 May 2019 (2020, 5. srpna). <https://rm.coe.int/16809f20a3>

Response of the Turkish Government to the report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) on its visit to Turkey from 10 to 23 May 2018 (2020, 5. srpna). <https://rm.coe.int/16809f20a0>

Stockholm Center for Freedom (2020, 5. srpna). Council of Europe's CPT confirms continued ill-treatment and torture in Turkey. <https://stockholmcf.org/council-of-europes-cpt-confirms-continued-ill-treatment-and-torture-in-turkey/>

Fotografie

[1] Recep Tayyip Erdoğan 2019 (cropped), autor: Mikhail Palinchak, 3. listopadu 2018, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 4.0, editace: ořez.

[2] Turecká policejní stanice, autor: Council of Europe, zdroj: Council of Europe, editace: ořez.

[3] Ilustrační foto, autor: Ichigo121212, 28. srpna 2014, zdroj: Pixabay, CC0, editace: ořez.

Transparentní a férové parlamentní volby ve Venezuele?

Šárka Žoulová

Od loňského roku vystupovala venezuelská opozice sjednoceně s cílem svrhnout prezidenta Nicoláse Madura. Bojkotuje volby, podporuje protesty, a dokonce i mezinárodní sankce, avšak doposud bez viditelného úspěchu. Proto se dva opoziční lídři rozhodli od opozice odpojit a účastnit se nadcházejících parlamentních voleb.

Venezuelu v současné velmi nestabilní době čekají 6. prosince parlamentní volby. Země se již několik měsíců ocitá v hluboké politické i ekonomické krizi, kterou ještě zhoršuje současná pandemie způsobená virem COVID-19. Dosavadní prezidentské „dvojvládní“ Nicoláse Madura a Juana Guaidóa rozděluje nejenom politické spektrum, ale také celou společnost.

Opozice v čele s Guaidém více než rok vystupovala sjednoceně a vyzývala občany k protestům proti současnému režimu. Zároveň proti opozici a také proti protestujícím tvrdě zasahuje Madurův režim. Do současnosti bylo uvězněno více než 900 opozičních politiků. Důležité je také zmínit, že právě opozice drží většinu v Národním shromáždění, posledním venezuelském demokraticky voleném tělese. Vzhledem k blížícím se parlamentním volbám teď před opozicí stanula složitá otázka – účastnit se či neúčastnit parlamentních voleb?

S ohledem na neexistující záruku svobodných, férových a nezmanipulovaných voleb se opozice rozhodla volby bojkotovat. Začátkem září však bývalý prezidentský kandidát Henrique Capriles a Iván Stalin González, významný opoziční zákonodárce, oznámili, že chtějí prolomit politickou patovou situaci a voleb se účastnit. V sázce je podle nich záchrana posledních pozůstatků demokracie, která sklouzává k militarizované vládě jedné strany.

Tento krok nezůstal bez odezvy. Ihned byli obviněni ze zrady Venezuely a lidí bojujících proti režimu prezidenta Madura a také opozice a jejího amerického spojence. Na druhou stranu se k výzvě změnit strategie opozice přidala také venezuelská katolická církev. Ta patří mezi nejmocnější instituce stojící proti vládě a jejich podpora Caprilesa a Gonzáleze odráží hloubku nespokojenosti uvnitř opoziční aliance.

Protesty v Caracasu proti diktatuře [1]

Podivnosti před volbami

S ohledem na blížící se parlamentní volby ustanovil začátkem července venezuelský Nejvyšší soud dočasné vedení tří opozičních stran a jmenoval do něj příznivce prezidenta Madura. Jednalo se například o stranu Voluntad Popular, jejímž členem je i předseda Národního shromáždění, J. Guaidó. Vedení bylo také obměněno ve stranách Acción Democrática a Movimiento Primero Justicia. Dle rozhodnutí soudu mohou tyto strany u voleb nadále využívat svůj název a logo.

Stejně tak byli jmenováni pouze vládní příznivci do Národní volební rady. Tato instituce by měla být nezávislá a jejím posláním je záruka a dohled nad transparentností všech voleb a referend konaných ve Venezuele. Těmito kroky byla zpochybněna nezávislost Nejvyššího soudu a zároveň se jednalo o první náznaky narušení práva na svobodné a spravedlivé volby. Výměna lídrů opozičních stran a jmenování příznivců režimu do Národní volební rady tak vzbuzuje závažné podezření z manipulace na nejvyšších politických postech několik měsíců před volbami.

Začátkem září pak prezident Maduro udělil milost více než 100 politickým vězňům, včetně členů Národního shromáždění. Ačkoliv J. Guaidó označil tento krok za pouhý trik, který má legitimizovat nadchá-

Protest ve Venezuele [2]

zející volby, mnozí zahraniční vysocí činitelé propuštění přivítali. Pozitivně se vyjádřila například Vysoká komisařka OSN pro lidská práva Michelle Bacheletová nebo Vysoký představitel EU pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, Josep Borrell. Ten ještě minulý měsíc požadoval odložení voleb s tím, že neexistují „podmínky pro transparentní, inkluzivní, svobodný a spravedlivý volební proces“. Neexistovaly ani dostatečné záruky, „aby Evropská unie mohla vyslat volební pozorovatelskou misi...“ [1].

Nicméně po propuštění politických vězňů oznámil venezuelský ministr zahraničí Jorge Arreaza, že byl zaslán oficiální dopis již výše zmíněnému Josephu Borrellovi a generálnímu tajemníku OSN, Antoniu Guterresovi, v němž jsou uvedeny dohodnuté volební záruky pro nadcházející volby. Navíc vyzval tyto činitele k vyslání nezávislých pozorovatelských misí Evropské unie i OSN. Joseph Borrell označil propuštění vězňů za velmi dobrou zprávu a zároveň podmínku, bez které by nemohla pokračovat příprava svobodných a transparentních voleb.

EU však uvedla, že venezuelská vláda doposud nesplnila „minimální podmínky“ pro vyslání po-

zorovatelské mise. Jedním z hlavních důvodů je nedostatek času, jelikož EU není schopna v tak krátkém horizontu zajistit a vyslat členy mise do země. Navrhla tedy odklad voleb. Iván Stalin González, jeden z opozičních politiků, který se rozhodl voleb účastnit, označil návrh EU na odložení voleb za nejlepší možné řešení. Venezuela by podle něj měla nejdříve splnit podmínky pro vyslání pozorovatelské mise. Poslední události ve Venezuele týkající se parlamentních voleb tak budí významné pochybnosti o férovosti a transparentnosti nadcházejících voleb.

Zdroje

- Alexandra Sharp (2020, 20. června). Venezuela is committing crimes against humanity. Genocide Watch. <https://www.genocidewatch.com/single-post/2020/06/20/Venezuela-is-committing-crimes-against-humanity>
- Armas, Mayela a Emmott, Robin (2020, 11. září). EU says 'time is too short' to send observers for Venezuela's December vote. Reuters. <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-politics-idUSKBN2622I4>
- Ellsworth, Brian a Sequera, Vivian (2020, 10. března). Venezuelan police halt protest march led by opposition leader with teargas. Reuters. <https://www.reuters.com/article/us-venezuela-politics/venezuelan-police-halt-protest-march-led-by-opposition-leader-with-teargas-idUSKBN20X16X>
- France24 (2020, 3. září). Venezuela's Maduro invites UN, EU observers to December elections. <https://www.france24.com/en/20200903-venezuela-s-maduro-invites-un-eu-observers-to-december-elections>
- Human Rights Watch. (2019). Venezuela – Events of 2019. <https://www.hrw.org/world-report/2020/country-chapters/venezuela>
- Martínez, Mariana a Kurmanaev, Anatoly (2020, 6. září). Venezuela's Opposition Splits Over Taking Part in Coming Elections. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2020/09/06/international-home/venezuela-elections-maduro.html>
- Toro, Francisco (2020, 5. září). Venezuela's opposition splinters again, and the U.S. is drawn into the squabble. The Washington Post. <https://www.washingtonpost.com/opinions/2020/09/05/venezuelas-opposition-splinters-again-us-is-drawn-into-squabble/>

Fotografie

- [1] Marcha-Caracas-02-02-2019-Juan-Guaido-Presidente-Interino-Venezuela-Por-AlexCocoPro (123) copy, autor: AlexcocoPro, 4. února 2019, zdroj Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.
- [2] 18 October 2014 Venezuela protest 2 - MCM, autor: Carlos Díaz, 18. října 2014, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 2.0, editace: ořez.

CENTRUM JE NA FACEBOOKU

Chcete být v obraze i mezi jednotlivými čísly Bulletinu?
Sledujte náš facebookový profil:

www.facebook.com/Centrumlidskaprava

4) Česká republika a lidská práva

Vedoucí sekce: Lucie Nechvátalová

Návrh zákona o odškodnění protiprávně sterilizovaných osob

Klára Košťálová

Protiprávně sterilizované ženy se mnoho let marně domáhaly práva na odškodnění. Určitá naděje ženám svítla v současném návrhu zákona, který navrhuje odškodnění ve výši tří set tisíc korun. Ten však již rok čeká na projednání v Poslanecké sněmovně. K tomuto plánovanému bodu jednání však ve sněmovně během září nedošlo. Co je obsahem zákona a podaří se ho nakonec schválit?

V minulém roce byl devítičlennou skupinou poslanců, v čele s někdejší ministryní spravedlnosti Helenou Válkovou, předložen návrh zákona, který by přiznával odškodnění osobám, které byly protiprávně sterilizovány mezi lety 1966 a 2012. Tedy od té doby, co vešel v účinnost zákon o péči o zdraví lidu až do chvíle, kdy byly přijaty dva zdravotnické zákony, které zakotvily podmínku informovaného souhlasu, jednoznačně vymezily podmínky sterilizace a nastavily pojistky proti zneužívání).

Ke sterilizaci, převážně žen romského původu, docházelo v situaci, kdy poškozenou osobou nebyl dán informovaný souhlas k lékařskému zákroku. Zástupkyně ombudsmana Monika Šimůnková uvedla, že se často jednalo o případy souhlasu ve formě podepsaného dokumentu při porodu či v anestezii.

Současně zde býval tlak sociálních pracovníků, skrze které stát nutil určité skupiny lidí k tomu, aby se nechaly sterilizovat. Ojedinělý nebyl ani nátlak pracovníků k podepsání pod pohrůžkou odebrání dětí. Cílem praktiky bylo omezení počtu narozených dětí skupin, které byly tehdejšími režimem vnímány jako problémové či nepřízpůsobivé, ať již to byli členi romské menšiny nebo osoby s duševním či jiným zdravotním postižením.

Obsah návrhu zákona

Přijetí zákona je nezbytné, aby ženy mohly uplatňovat právo na odškodnění. Jde o případy staré

Ilustrační foto [1]

i desítky let a většina nároků na odčinění újmy je již promlčená.

Je třeba zmínit, že zákon se vztahuje na všechny protiprávně sterilizované osoby. Poškozených je totiž široké spektrum a týká se romských žen, osob s postižením a dokonce může jít podle návrhu zákona i o muže.

Monika Šimůnková uvedla, že se jednalo například o lidi pocházející z alternativních či disidentských kruhů. „Tyto sterilizace byly porušením základního práva na osobní integritu, soukromí, rodinný život. Naprosto zásadním porušením lidské důstojnosti.“ A dodala, že operace vedly k trvalým fyzickým, psychickým i sociálním problémům obětí.

Zákon stanoví, že na odškodnění budou mít nárok osoby, které byly protiprávně sterilizovány ve výše uvedeném časovém období, přičemž právní úprava

upřesňuje podmínky poskytování informovaného souhlasu k provedení sterilizace. Návrh zákona obsahuje definici protiprávní sterilizace, která je definována jako „zdravotní výkon zabraňující plodnosti, k jehož provedení oprávněná osoba neudělila souhlas, nebo souhlas udělila při takovém porušení právních předpisů upravujících v rozhodném období provedení zdravotního výkonu zabraňujícího plodnosti anebo za takových okolností, jež vylučují nebo vážně narušují svou bodu a prostotu omylu uděleného souhlasu.“

Kritika ČR mezinárodními organizacemi

Česká republika čelí kvůli své nečinnosti v oblasti odškodnění obětí nedobrovolných sterilizací kritice ze strany mezinárodních organizací. Problematikou se zabýval například Výbor OSN pro odstranění všech forem diskriminace žen, který již před čtrnácti lety Českou republiku upozornil na nedostatečnou právní úpravu a doporučil, aby bylo vypracováno opatření k odškodnění. Na výzvu Česká republika nereagovala, výbor se na stát proto znovu obrátil i v letech 2010 a 2016.

Otázkou sterilizací se zabýval i Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu

zacházení nebo trestání. Univerzální periodický přezkum v Radě OSN pro lidská práva rovněž vyzýval k nápravě.

Kritika České republiky se objevila i od někdejšího švédského Komisaře pro lidská práva Thomse Hammerberga působícího v rámci Rady Evropy. Hammerberg politiku českého státu ve věci sterilizací označil za hrubé a systematické porušování lidských práv.

Otevřený dopis poslancům k projednání zákona

Dne 11. září 2020 se nedobrovolně sterilizované ženy sešly před Ostravskou nemocnicí, kde u některých z nich v minulosti došlo k tomuto zákroku, aby upozornily na důležitost projednání návrhu zákona.

V tentýž den byl poslancům odeslán otevřený dopis, ve kterém oběti i řada odborníků apelují na zařazení návrhu zákona do prvního čtení v měsíci září. Mezi osobami, které se pod dopis podepsaly, jsou například bývalá veřejná ochránkyně práv Anna Šabatová, emeritní ústavní soudkyně a senátorka Eliška Wagnerová a členové Rady vlády pro záležitosti romské menšiny.

Ilustrační foto [2]

Ilustrační foto [3]

Stát by měl přijmout odpovědnost a zajistit prostředek nápravy

Na protiprávní sterilizace a odpovědnost státu za jejich provádění upozornil ombudsman v roce 2005. Stát až do roku 2012 nepřijal dostatečnou právní úpravu informovaného souhlasu s prováděním sterilizací, která by zaručovala dodržování práv pacientů a minimalizovala jejich porušování, čímž umožnil závažné zásahy do základních práv.

(Ne)projednání návrhu

Pokud bude návrh zákona přijat, bezesporu tím přispěje k nápravě „dobrého jména“ státu, obnoví důvěru občanů ve spravedlnost, napraví křivdy minulosti a zachová úctu k lidským právům. Dvě ženy se spravedlnosti nedožily. Je tedy třeba aktivně jednat, aby se poškozené osoby dočkaly alespoň minimální kompenzace za doživotní újmu.

Pokud nebude návrh schválen v tomto volebním období, „padá pod stůl“ a bude nutné veškerá vyjednávání začínat od počátku.

Zdroje

Gruber, Jan. *Odškodnění za protiprávní sterilizace? Válková vzkřísila Dienstbierův návrh*. Deník Referendum. 2.10. 2019 (dostupné na: <https://denikreferendum.cz/clanek/30214-odskodneni-za-protipravni-sterilizace-valkova-vzkrisila-dienstbieruv-navrh>)

Kašpárek, Jan. *Odškodní stát protiprávně sterilizované ženy? K přípravě zákona se nikdo nemá*. Deník Referendum. 27. 6. 2019 (dostupné na: <https://denikreferendum.cz/clanek/29796-odskodni-stat-protipravne-sterilizovane-zeny-k-priprave-zakona-se-nikdo-nema>)

Návrh zákona o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem s důvodovou zprávou (dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=603&CT1=0>)

Otevřený dopis poslancům k projednání návrhu zákona o odškodnění protiprávně sterilizovaných osob (dostupný na: https://www.petice.com/oteveny_dopis_poslancm_k_projednani_navhu_zakona_o_odkodnni_protipravni_sterilizovanych_osob)

Vyjádření zástupkyně VOP, *Nezákonně sterilizované ženy mají právo na odškodnění, vyzývá zástupkyně ombudsmana* (dostupné na: <https://www.ochrance.cz/aktualne/tiskove-zpravy-2020/nezakon-ne-sterilizovane-zeny-maji-pravo-na-odskodneni-vyzyva-zastupkyne-ombudsmana/>)

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Fotografie

[1] Woman 001, autor: Esteban Lopez, datum pořízení: 26. února 2017, zdroj: Flickr, CC0 1.0, editace: ořez.

[2] Inauguración del Hospital Municipal de Chiconcuac, autor: Presidencia de la República Mexicana, datum pořízení: 4. ledna 2016, zdroj: Flickr, CC BY 2.0, editace: ořez.

[3] Face of justice, autor: Richard dela Cruz, datum pořízení: 28. dubna 2011, zdroj: Flickr, CC BY-ND 2.0, editace: ořez.

[4] Brno, Údolní 39, kancelář VOP (6733), autor: Martin Strachoně, datum pořízení: 20. července 2015, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0, editace: ořez.

Kancelář veřejného ochránce práv [4]

Právo na bezplatnou pomoc obhájce

Aneta Frodlová

Okresní soud v Ostravě stěžovateli v projednávaném případě nepřiznal nárok na bezplatnou právní pomoc v jeho trestní věci. Stěžovatel se bezúspěšně svého nároku následně domáhal u Krajského soudu v Ostravě. Jaký je právní názor Ústavního soudu a jaká kritéria je třeba při žádosti o bezplatnou pomoc obhájce zvážit?

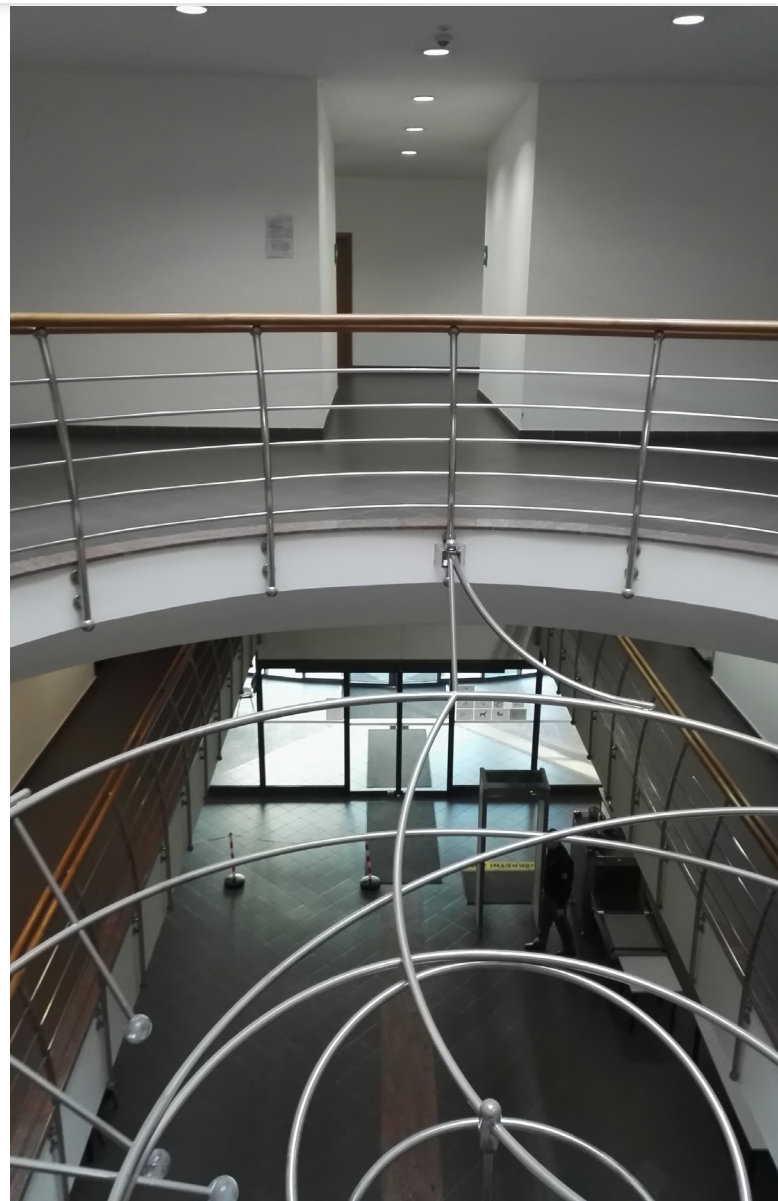
Skutkové okolnosti případu

V červnu roku 2016 bylo proti stěžovateli zahájeno trestní řízení pro podezření ze spáchání trestných činů ublížení na zdraví a výtržnictví. V této věci mu byl Okresním soudem v Ostravě (dále jen „okresní soud“) ustanoven obhájce v rámci tzv. nutné obhajoby, jelikož stěžovateli bylo v této době sedmnáct let (a byl tedy mladistvý). V listopadu téhož roku byl pro tyto skutky obviněn.

Matka stěžovatele mu následně zvolila zástupkyni, která jménem stěžovatele požádala o přiznání nároku na bezplatnou právní pomoc. O tomto nároku však okresní soud rozhodl až o tři roky později, a to v lednu 2020.

Okresní soud svým rozhodnutím zamítl návrh stěžovatele o přiznání nároku na bezplatnou právní pomoc nebo právní pomoc za sníženou odměnu. Své rozhodnutí odůvodnil tím, že je nutné brát v potaz „*potencialitu příjmů a přístup stěžovatele k řádnému obstarávání dostatečného příjmu*“. Okresní soud uvedl, že stěžovatel byl v minulosti schopen obstarat si finanční prostředky prostřednictvím brigád a v současné době mu jeho zdravotní stav nikterak nebrání vykonávat práci za výdělek. Dále sdělil, že momentální nedostatek finančních prostředků na straně stěžovatele a fakt, že je nemajetný, automaticky neospravedlňuje nárok na bezplatnou právní pomoc.

Stěžovatel podal proti rozhodnutí stížnost, jež Krajský soud v Ostravě (dále jen „krajský soud“) v březnu roku 2020 zamítl. Uvedl, že stěžovatel nijak neosvědčil, že nemá dostatek finančních prostředků na náklady obhajoby, jelikož nedoložil svou nemajetnost či nepříznivý zdravotní stav.

Interiér Okresního soudu v Ostravě [1]

Rozlišení bezplatné právní pomoci a nutné obhajoby

Dle Listiny základních práv a svobod (čl. 40 odst. 3) zákon stanoví, kdy má obviněný právo na bezplatnou právní pomoc. V případě nutné obhajoby zákon stanovuje situace, kdy obviněný zástupce mít musí. Tak je tomu například v případě zahájení trestního řízení proti mladistvému.

Pokud si v případech nutné obhajoby obviněný nezvolí zástupce sám, bude mu ustanoven. Náklady poté nese stát pouze v případě, že obžalovaný nebyl pravomocným rozsudkem uznán vinným nebo v případě, že nemá nárok na bezplatnou obhajobu. Nutná obhajoba tedy automaticky neznamená, že bude osobě přiznán nárok na bezplatnou právní pomoc.

Sociální zázemí a situace stěžovatele

Základním východiskem pro posouzení nároku na bezplatnou obhajobu jsou konkrétní poměry jednotlivce. V této věci je důležité zmínit, že stěžovatel byl v době zahájení trestního stíhání nezletilý (mladistvý).

Stěžovatel pochází z chudých poměrů a je příslušníkem marginalizované etnické skupiny Romů, jež byla v minulosti vystěhovávána ze Vsetína. Dále je pro posouzení případu nutné přihlídnout k tomu, že stěžovatel neměl dostatek finančních prostředků, dosáhl pouze základního vzdělání a několik let žil v ústavní výchově. Rodiče stěžovatele jsou již po smrti. Všechny tyto skutečnosti významně ovlivňují poměry stěžovatele.

Právní názor Ústavního soudu

Proti oběma rozhodnutím obecných soudů stěžovatel podal ústavní stížnost, ve které uvedl, že rozhodnutí porušují jeho právo na spravedlivý proces. Rozhodování soudů stěžovatel označil za diskriminační vůči sociálně slabým.

Ústavní soud uvedl, že obecné soudy nezohlednily situaci stěžovatele relevantně, jelikož své rozhodnutí odůvodnily především hypotetickými příjmy stěžo-

vatele. Tento argument však nemá oporu v současné právní úpravě a nepřipustně zasahuje do práva na bezplatnou pomoc obhájce. Tím obecné soudy rovněž zasáhly do práva na spravedlivý proces.

K povinnosti obviněného osvědčit, že nemá dostatek finančních prostředků na náklady obhajoby Ústavní soud uvedl, že je nutné ji vykládat v souladu s článkem 6 odst. 3 písm. c) Evropské úmluvy o lidských právech (právo na bezplatné poskytnutí obhájce). Není nutné, aby byla nemajetnost prokázána „*nade vší pochyby*“, avšak bude dostačující, pokud bude ze spisového materiálu vyplývat, že obviněný je nemajetný.

Ústavní soud obě rozhodnutí označil za protiústavní a jako takové je zrušil. Rovněž uvedl, že v následném řízení budou obecné soudy povinny přiznat stěžovateli jeho nárok na bezplatnou obhajobu.

Zdroje

Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 1. 9. 2020, sp. zn. II. ÚS 1411/20.

Fotografie

- [1] 2018 OS Ostrava, autor: Qasinka, datum pořízení: 30. 11. 2018, zdroj: Wikimedia Commons, CC0 1.0, editace: ořez.
- [2] 2019 Ostrava krajský soud po rekonstrukci, autor: Qasinka, datum pořízení: 12. 12. 2019, zdroj: Wikimedia Commons, CC0 1.0, editace: ořez.

Krajský soud v Ostravě [2]

Výběrové řízení na novou soudkyni či nového soudce ESLP za Českou republiku

Simona Úlehlová

Devítiletý mandát současného českého soudce u Evropského soudu pro lidská práva JUDr. Aleše Pejchala v příštím roce končí. Proto bylo na konci prázdnin vyhlášeno Ministerstvem spravedlnosti výběrové řízení na tento post.

Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) je jeden z největších mezinárodních soudů, neboť je tvořen 47 soudci (po jednom soudci z každého členského státu Rady Evropy). ESLP vznikl v roce 1959 jako instituce Rady Evropy, jejímž jeho smyslem je kontrola dodržování Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Evropská úmluva“). Jeho hlavní agendou je projednávání stížností jednotlivců i členských států na porušování práv plynoucích z této úmluvy.

Při výběru kandidátů na funkci soudce ESLP mají státy poměrně volnou ruku. Jedinými požadavky Rady Evropy jsou, aby státy předložily seznam tří kandidátů a aby měl každý z kandidátů vysoký morální charakter a splňoval podmínky vyžadované pro výkon vysokých soudních funkcí nebo byl uznávaným právníkem.[1] Mimoto seznam kandidátů musí být gendrově vyvážený a zajistit tak zastoupení obou pohlaví.[2]

V České republice vybírá požadované tři kandidáty (a jednoho až dva náhradníky) devítičlenná komise podle *Pravidel pro výběr kandidátů na funkci soudce Evropského soudu pro lidská práva* (dále jen „Pravidla“). Tato komise se skládá z ministryně spravedlnosti, ministra zahraničních věcí, vládního zmocněnce pro zastupování ČR před ESLP, předsedu Ústavního soudu, Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu, veřejného ochránce práv, člena jmenovaného předsedou České advokátní komory a člena jmenovaného děkany právnických fakult veřejných vysokých škol.[3]

Výběr probíhá tak, že komise pozve kandidáty, jejichž kandidatury splňují požadavky Pravidel, na ústní pohovor a u každého z kandidátů „komplexně prověří předpoklady pro výkon funkce soudce Soudu a zjistí jeho motivaci.“ [4] Mezi zmiňované předpoklady

Evropský soud pro lidská práva [1]

patří mimo jiné znalost problematiky mezinárodní ochrany lidských práv, zejména judikatury ESLP, aktivní znalost alespoň jednoho ze dvou jednacích jazyků ESLP (angličtiny nebo francouzštiny) a pasivní znalost druhého z nich a záruka nezávislosti a nestrannosti kandidáta při výkonu funkce soudce ESLP po případném zvolení. Po zhodnocení vybere komise tři nejvhodnější kandidáty.

Seznam těchto tří kandidátů komise nejprve předloží tzv. poradnímu panelu expertů na výběr kandidátů na funkci soudce ESLP zřízenému Výborem ministrů Rady Evropy (dále jen „poradní panel“) [5] k posouzení, zda kandidáti splňují předepsané požadavky. Pokud poradní panel dospěje k závěru, že tomu tak u některého z kandidátů není, navrhne za něj ministr spravedlnosti komisi vybraného náhradníka.

Pokud kandidáti předpoklady dle poradního panelu splňují, jejich seznam je předložen ministrem spravedlnosti ke schválení vládě a následně předán Parlamentnímu shromáždění Rady Evropy k volbě soudce ESLP. Parlamentní shromáždění má při volbě k dispozici hodnocení jednotlivých kandidátů zaujaté poradním panelem a novou soudkyni či novým soudcem zvolí tu osobu, která obdrží většinu odevzdaných hlasů.

Současný český soudce ESLP Aleš Pejchal k volbě uvedl, že „si musíme uvědomit, že výběr končil na české úrovni, na evropské už šlo o volbu. Nesla všechny průvodní znaky, které obvykle má. Šlo tedy o to, aby ten-který z kandidátů přesvědčil Parlamentní shromáždění, že on je tím nejvhodnějším ke zvolení. Nedá se tedy hovořit o výběru nebo nějakém velkém poměrování znalostí.“[6]

Human Rights

Ilustrační foto [2]

Aleš Pejchal působil dříve jako místopředseda České advokátní komory. Ve funkci soudce ESLP nahradil svého předchůdce Karla Jungwerta, který byl dříve soudcem Nejvyššího soudu České republiky.

Současné výběrové řízení bylo otevřeno do konce září tohoto roku. Dle informací Ministerstva spravedlnosti je do výběrového řízení přihlášeno sedm kandidátů. Mezi zatím známé uchazeče o tento výjimečný post patří soudkyně Ústavního soudu Kateřina Šimáčková, Nejvyšší státní zástupce Pavel Zeman nebo Jiří Kmec, který je advokátem jedné z největších českých advokátní kanceláří Havel&Partners.

Poznámky

- [1] Čl. 21 odst. 1 Evropské úmluvy
- [2] Stanoveno rezolucí Parlamentního shromáždění Rady Evropy č. 1366 z roku 2004 a doporučením č. 1649 z roku 2004.
- [3] Čl. 4 odst. 1 Pravidel
- [4] Čl. 5 odst. 3 Pravidel
- [5] Poradní panel expertů na výběr kandidátů na soudce ESLP vznikl v roce 2010 na základě přání tehdejšího prezidenta ESLP Jean-Paul Costa k posuzování kandidátů navržených členskými státy a jejím cílem je prověřit vhodnost a apolitičnost navrhovaných kandidátů.
- [6] Januš, Jan. 2012. „Vyšlo to moc hezky“. Právní rádce, č. 8, str. 42–43.

Zdroje

- Česká advokátní komora, 2012, Místopředseda ČAK JUDr. Aleš Pejchal zvolen soudcem ESLP (dostupné na <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=8683>)
- Česká justice. *Post soudce Evropského soudu pro lidská práva chce sedm zájemců*, 2. 10. 2020. Dostupné na: <https://www.ceska-justice.cz/2020/10/post-soudce-evropskeho-soudu-lidska-prava-chce-sedm-zajemcu/>.
- Ministerstvo spravedlnosti, 2020, Vyhlášení výběrového řízení na kandidáta na funkci soudce Evropského soudu pro lidská práva (dostupné na: <https://justice.cz/?clanek=vyhlaseeni-vyberoveho-rizeni-na-kandidaty-na-funkci-soudce-evropskeho-soudu-pro-lidska-pra-1>)
- Příloha usnesení vlády ze dne 15. června 2020 č. 648, o Pravidlech pro výběr kandidátů na funkci soudce Evropského soudu pro lidská práva, dostupná na: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/IHOABQPGWTE6>.
- Usnesení Výboru ministrů CM/Res(2010)26, o zřízení poradního panelu expertů na kandidáty na funkci soudce ESLP, přijaté dne 10. listopadu 2010 (https://vm.ee/sites/default/files/content-editors/Res_2010_26_eng.pdf).

Fotografie

- [1] European Court of Human Rights @ European district @ Strasbourg, autor: Guilhem Vellut, 22. září 2018, 2018, zdroj: Flickr, CC BY 2.0, editace: ořez.
- [2] Ilustrativní obrázek, autor: madartzgraphics, 2016, zdroj: Pixabay, CC0, editace: ořez.

SLEDUJTE AKCE CENTRA A DALŠÍCH INSTITUCÍ

Naše aktivity naleznete zde.

Sekce „Chystá se“ přibližuje, co plánují jiné instituce. Zobrazte ji zde.

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Tereza Štátná

Vnitrostátní právo

- Barancová, H. COVID-19 a renesancia domáckej práce. Právny obzor 04/2020
- Bárány, E. Dôsledky právneho pluralizmu pre právnickú metodológiu. Právny obzor 04/2020
- Blažek, M. Zákaz dětské práce a výchovné povinnosti v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. Trestněprávní revue 03/2020
- Brandtner, A. Organizátorství v českém právním řádu. Trestní právo 03/2020
- Chmelík, J. Operativně pátrací činnost a zvyklosti v trestním řízení. Trestní právo 03/2020
- Janáč, V. Tag-along right. Právny obzor 04/2020
- Kurilovská, L. Šišulák, S. Just Punishment. Právny obzor 04/2020
- Lajsek, V. Kritické zamyšlení nad ustanovováním soudců v ČR. Právní rozhledy 18/2020
- Marešová, A. Trendy vězeňství ve světě – soumrak optimistických předpovědí. Trestní právo 03/2020
- Nováková, J. Zastavení exekuce pro její bezúspěšnost v kontextu rozhodovací praxe Nejvyššího soudu a Ústavního soudu. Právní rozhledy 18/2020
- Rangl, J. Nature of law in theory and practice. Právny obzor 04/2020
- Ščerba, F. Posuzování případů zneužívání dětí prostřednictvím internetu k pornografickým účelům. Trestněprávní revue 03/2020

Mezinárodní právo a právo Evropské unie

- Pajtinka, E. The evolution of European Union's diplomatic service in the pre-Lisbon period (1987 - 2009). Studia politica slovac 01/2020

- Kolín, V. Společná bezpečnostní a obranná politika EU v kostce – část první. Vojenské rozhledy 03/2020

Politologie, mezinárodní vztahy a zahraniční politika

- Bízík, V. Kříž, Z. Je Turecko připraveno na válku se Sýrií? Vojenské rozhledy 03/2020
- Doboš, B. Liquid Territoriality and Al-Shabaab. Mezinárodní vztahy 03/2020
- Gizicki, W. Global and regional security. A return to military strength. Studia politica slovac 1/2020
- Gösker, R. The Gulf of Guinea: Weaknesses in International Cooperation. Mezinárodní politika 27. 09. 2020
- Grigelová, P. Parlamentná diplomacia ako významný faktor zahraničnej politiky Slovenskej republiky počas prvého roku samostatnosti. Studia politica slovac 1/2020
- Havlík, M. Příčiny vzniku a začlenění kybernetických sil a informačních operací do Armády České republiky. Vojenské rozhledy 03/2020
- Marmilova, E. About the transformation of electoral politics and the choice of a particular country of their methods to increase the voter turnout. Studia politica slovac 1/2020
- Podhrázký, Š. Daněk, P. Perennially Perishable? Development Trends in the Set of De Facto States. Mezinárodní vztahy 03/2020
- Rod, Z. Himmer, M. The Motivation of Diplomatic Switch of Selected States Newly Recognizing China Within the China-Taiwan Rivalry. Mezinárodní vztahy 03/2020
- Tichý, L. The European Union as an Energy Actor: Conceptualizing the Energy Actorness. Mezinárodní vztahy 03/2020

AKTUÁLNĚ ZE SVĚTA LIDSKÝCH PRÁV

Sledujte náš Facebookový profil:

www.facebook.com/Centrumlidskaprava

Redakce Bulletinu

Editor: Jan Lhotský

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Vedoucí sekce:

JUDr. Ing. Jan Lhotský, Ph.D., E.MA

Jan je vedoucím Centra pro lidská práva a demokracii. Po vystudování práva a ekonomie pokračoval v doktorském studiu mezinárodního práva. Vystudoval rovněž lidskoprávní program E.MA v italských Benátkách a rakouském Grazu. Pracoval v advokacii i v právním oddělení Evropské služby pro vnější činnost v Bruselu, jež je zodpovědná za vnější vztahy EU. Poté působil jako Visiting Professional u soudního senátu Mezinárodního trestního soudu v Haagu. V současnosti působí rovněž jako právník u Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku a jako seniorní výzkumný pracovník v Centru mezinárodního práva Ústavu mezinárodních vztahů v Praze. V rámci mezinárodního práva se specializuje především na lidská práva a mezinárodní trestní právo.

Stážisté:

Jana Šikorská: Jana studuje prvním rokem magisterský program v oboru mezinárodní právo na Graduate Institute of International and Development Studies v Ženevě. Bakalářský titul práv získala na University of Exeter ve Velké Británii. Zaměřuje se především na mezinárodní trestní spravedlnost, a to konkrétně na oblast sexuálních zločinů. V rámci studia vypomáhala na univerzitě jako výzkumný asistent.

Bc. Tereza Šťastná: Tereza studuje čtvrtý ročník oboru právo a právní věda na Právnické fakultě Západočeské univerzity v Plzni a dlouhodobě se zajímá o ochranu lidských práv, trestní právo a mezinárodní právo veřejné. V současnosti působí v Amnesty International a pracuje v advokátní kanceláři.

Petra Olivová: Petra studuje mezinárodní vztahy na Masarykově univerzitě v Brně. Jeden semestr studia strávila na Boloňské univerzitě na kampusu ve Forlì. Vystudovala i bakalářský stupeň politologie a evropských studií. Dlouhodobě se zajímá o lidská práva, mezinárodní právo veřejné a postavení uprchlíků.

2) Evropský systém ochrany LP

Vedoucí sekce:

Mgr. Bc. Monika Hanych, Ph.D., LL.M.

Vystudovala právo, žurnalistiku a sociologii na Masarykově univerzitě a lidská práva na Tilburg University v Nizozemsku. Pracuje v Kanceláři vládního zmocněnce pro zastupování ČR před Evropským soudem pro lidská práva. Je členkou výboru Rady Evropy pro umělou inteligenci a lidská práva.

Mgr. Hubert Smekal, Ph.D.

Hubert vystudoval právo a evropskou integraci, působí na Fakultě sociálních studií a v Ústavu pro otázky soudnictví PrF MUNI. Akademický rok 2010–2011 strávil jako držitel Fulbrightova stipendia výzkumem judicializace na UC Berkeley. V létě přednáší na Shandong University v Číně. Hubert byl členem Rady vlády pro lidská práva.

Stážisté:

Mgr. Zuzana Andreska: Zuzana je studentkou Právnické fakulty Univerzity Karlovy a absolventkou oboru genderová studia na Fakultě humanitních věd. Věnuje se feministické kritice práva a propojování práva a jiných společenských věd.

Jana Šulcová: Jana studuje poslední ročník magisterského oboru mezinárodní vztahy na FSV UK. Stážovala v Radě Evropy a na velvyslanectví ČR v Brazílii. Kromě lidských práv se zajímá i o mezinárodní politiku a problematiku řešení konfliktů.

Mgr. Bc. Eva Kostolanská: Eva vystudovala práva a dokončuje studium psychologie na Masarykově univerzitě. Kromě lidských práv se zajímá o zdravotní právo a průnik mezi právem a psychologií. Působí na Nejvyšším správním soudě jako poradce na analytickém oddělení.

Jakub Drahorád: Jakub je studentem třetího ročníku mezinárodních teritoriálních studií na FSV UK a práv na PF UK. Kromě lidských práv se zajímá o problematiku volebního práva, mezinárodní vztahy současné i minulé a společenský kontext práva.

3) Mezinárodní politika, byznys a LP

Vedoucí sekce:

Mgr. Nela Černota

Nela studuje právo na PF UK a zajímá se o mezinárodní právo a lidská práva. Strávila jeden semestr na Mexické Národní Autonomní Univerzitě (UNAM) v Mexiku, kde také absolvovala stáž na velvyslanectví ČR. Stážovala dále u Mise Organizace amerických států pro podporu mírového procesu v Kolumbii a u Evropského soudu pro lidská práva. Momentálně je na studijním pobytu v Heidelbergu, kde také pracuje v Max Planck Institutu pro srovnávací veřejné právo a mezinárodní právo. Je členkou správní rady české sekce Amnesty International.

Stážisté:

Andrea Štástková: Andrea studuje magisterský program na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy studuje obor Politologie a mezinárodní vztahy. Během studia absolvovala stáž na Ministerstvu vnitra. Dlouhodobě se zajímá o mezinárodní právo, mezinárodní politiku a studium jazyků.

Tereza Ciupková: Tereza je studentkou posledního ročníku Právnické fakulty Univerzity Karlovy, kde se věnuje zejména cizineckému a azylovému právu. Během studia absolvovala na příklad stáž na Velvyslanectví ČR v Chile a Organizaci na pomoc uprchlíkům v Praze. Momentálně působí v neziskové organizaci, která zřizuje přijímací střediska pro žadatele o azyl v italské Bologni.

Šárka Zoulová: Šárka je studentkou posledního ročníku magisterského oboru Bezpečnostní a strategická studia na Fakultě sociálních studií MU a Mezinárodní rozvojová studia na Mendelově univerzitě. Během studia absolvovala stáž na Ministerstvu zahraničních věcí. Zajímá se především o oblast Latinské Ameriky a porušování lidských práv v souvislosti s organizovaným zločinem.

4) Česká republika a lidská práva

Vedoucí sekce:

Mgr. Lucie Nechvátalová, E.MA

Lucie vystudovala právo na Právnické fakultě Masarykovy univerzity a lidská práva a demokratizaci na EIUC (European Inter-University Centre for Human Rights and Democratisation) v Benátkách a Université de Strasbourg. Stážovala v OSN, u Evropského soudu pro lidská práva a u Veřejného ochránce práv. Působí na Nejvyšším správním soudě jako asistentka soudce. Věnuje se především evropskému systému ochrany lidských práv, konkrétně zákazu špatného zacházení, pozitivním povinnostem států a odškodňování.

Stážisté:

Aneta Frodlová: Aneta studuje čtvrtým rokem magisterský studijní obor na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Dlouhodobě se zajímá o ochranu lidských práv a trestní právo, jak v českém, tak mezinárodním kontextu.

Mgr. Pavel Doubek, Ph.D: Pavel vystudoval doktorské studium na Právnické fakultě Masarykovy univerzity. Pracoval v Kanceláři Ombudsmana a na Úřadu Vlády ČR. V roce 2019 se v rámci postdoktorského programu podílel na zřizování národního preventivního mechanismu na Taiwanu.

Simona Úlehlová: Simona je absolventkou Právnické fakulty UK. Během studia absolvovala lidskoprávní stáže v Evropském parlamentu v Bruselu a na Stálé misi ČR při OSN v Ženevě. Dlouhodobě se tak věnuje lidskoprávní problematice, a to i jejím přesahu do zdravotnického práva.

Klára Košťálová: Klára je studentkou čtvrtého ročníku magisterského oboru na Právnické fakultě v Olomouci. Mimo práva studovala na Filozofické fakultě francouzštinu. Oblastí jejího zájmu je především trestní právo, základní lidská práva a jejich ochrana.

www.centrumlidskaprava.cz

**Centrum
pro lidská práva
a demokracii**

Bulletin vydává Centrum pro lidská práva a demokratizaci
e-mail info@centrumlidskaprava.cz | web www.centrumlidskaprava.cz
Redakční rada Jan Lhotský (editor), Hubert Smekal, Monika Hanych, Nela Černota,
Lucie Nechvátalová Kontakt na editora jan.lhotsky@centrumlidskaprava.cz
Sazba Michal Oščipovský | ISSN 1804-2392.